

Lyra

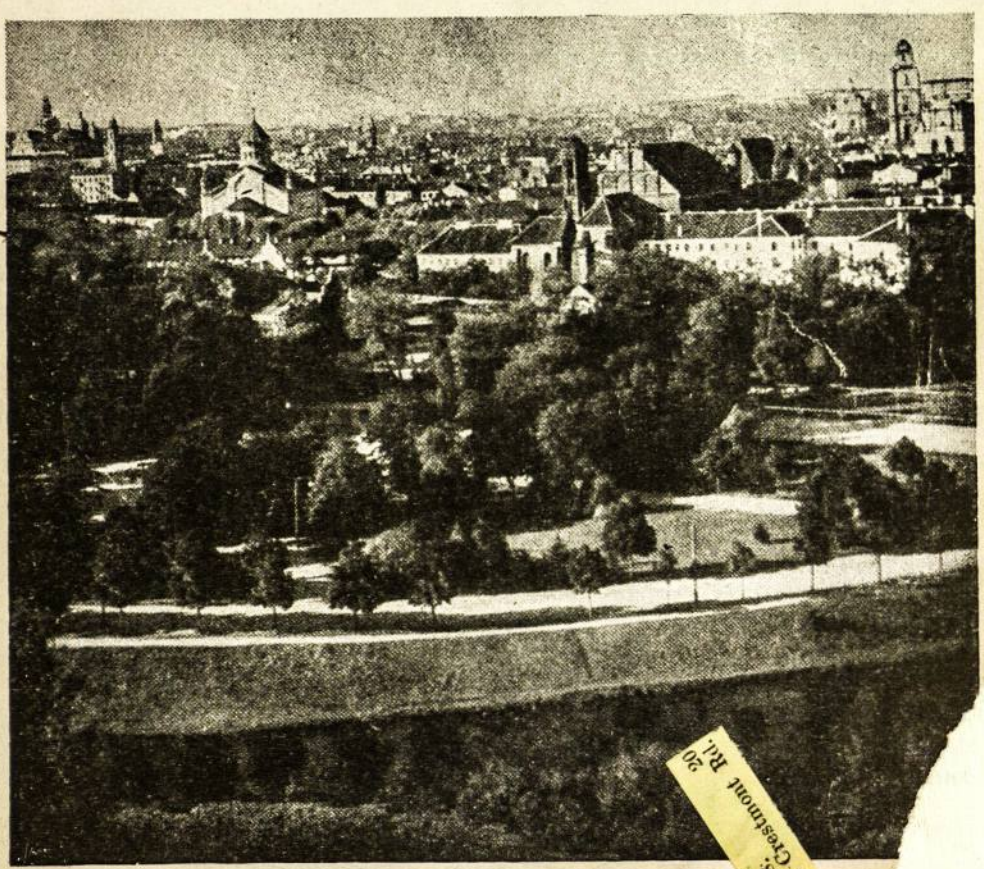
1

SVIESA

No. 4

Spalis-Lapkritis-Gruodis (October-November-December), 1939

Metai VI

VILNIAUS VAIZDAS.

Tashkent's S. 106 Crestmont Rd. 20

Bulh

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, issued by American Lithuanian Workers
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Editorial Board: Dr. J. J. Kashkevich, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Gilmanas, A. Bimba,
L. Prūsėka; Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,
under the Act of March 3, 1879.

TURINYS:

Mūsų Lietuva Šiandien ir Rytoj. A. B.	1
Lietuvos-Sovietų Sutartis	4
Lenkų Tautos Naujosios Sutemos. D. M. Š.	5
Vilnius: Jo Istorija ir Atgavimas. E. R.	6
Iš Lietuvos Kultūrinio Gyvenimo	9
Didžioji Prancūzų Revoliucija. Dr. A. Petrika	10
Vokiečių Sapnas Neišsipildė	12
Mokslas Seniau ir Dabar	12
Taksai ir Turtai Amerikoje	12
Simanas Daukantas. St. Jasilionis	13
Prisimenant 1926 Metų Gruodžio 17-tą. E. R.	18
Mes Norime Amerikos Tikrai Visiems. Langston Hughes	20
Šeimos Santykiai Šių Dienų Lietuvoj. O. Breivė	22
Wm. Šekspyro Gyvenimas. V. T.	24
Didis Poetas - Patriotas	28
Peržvalga ir Kritika:	
Mūsų Tautos Budintojų Gyvenimas ir Darbai	29
Moterių Seimo Darbai	29
Darbo Tragedija	30
Lapė ir Jos Uodega. Eilėraštis. Pranulis	31
Zuikio Testamentas. Eilėraštis. Pranulis	31
Bakterijos: Naudingos ir Pavojingos. J. E. Gužas	32
Tautos Žudytojai	34

ŠVIESA

(THE LIGHT)

POLITIKOS, MOKSLO, MENO IR LITERATŪROS TRIMĖNESINIS ŽURNALAS

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Kaina metams \$1.00; Pavienis numeris 25c.

Redakcinė komisija: Dr. J. J. Kaškaitis, R. Mizara, E. Vilkaitė, A. Bimba, A. Gilmanas, L. Pruseika.
Atsakomybės redaktorius: A. Bimba

No. 4 Spalis-Lapkritis-Gruodis (October-November-December), 1939

Metai VI

MŪSŲ LIETUVA ŠIANDIEN IR RYTOJ

Lietuvių Tautos Istoriniai Laimėjimai Prieš Tuos,
Kurie Pranašauja Jai Mirtį ir Amžinuosius Kapus
A. B.

SAKOMA, jog "baimė turi dideles akis." Bet tai tik pusė bėdos. Baimė netgi reikalinga — reikalinga žmogui ir tautai. Ji verčia žmogų ir tautą budėti, neleidžia "užmigti." Be budėjimo žmogus ir tauta praranda savo laisvę ir teises. Tai aksioma.

Todėl budėjimas reikalingas ir lietuvių tautai. Ji gyvuos ir bujos, kol lietuvis dieną ir naktį budės. Tai norime storai papręžti. Lai niekas nedrįsta užmesti mums lietuvių tautos migdytojų vaidmenį.

Bet jokių būdu mes negalime sutikti ir sugyventi su pranašautojais lietuvių tautai pražūties. O tokių pranašų priviso visose Amerikos lietuvių gyvenimo pakampėse. Jais tapo beveik visi tautininkų, katalikų ir menševikų srovės laikraščių štabai. Panašių tautos duobkasių veikčiausia randasi ir pačioje Lietuvoje, nors, teisybę pasakius, kol kas Lietuvos spaudoje mums jų dar ne-eko pastebėti.

Kasdieninė šio elemento daina yra tokia: "Vinių atgavome, bet nepriklausomybę praradome!"* Ji garsiai skamba Brooklynne "Vienybės" ir "Naujosios Gdynės," So. Bostone "Darbininko" ir "Keleivio," Chicagoe "Draugo" ir "Naujienu" pastogė-

se. Tūli jų įkalbinėja svietui, jog jau prasidėjęs lietuvių tautos nykimas ir naikinimas. SLA organo "Tėvynės" redaktorius nuėjo taip toli, jog jau paskelbė ir tuos kelius, kuriais lietuviai išnyksią. Girdi, rusai kareiviai apveis visas mūsų vargšes lietuvaiteis ir neužilgo Lietuvą užplūs nauja karta, kuri jau bus pusiau lietuviška ir pusiau rusiška.* O su kita gentkarte, žinoma, ta lietuviška pusė visai išnyks!

Taip kalba ne kokio ten beprotnamio pabėgęs įnamis, bet didžiausios Amerikos organizacijos organo redaktorius. Ar jis pats tam tiki, tai jau kitas klausimas. Mes esame linkę manyti, jog netiki. Kaip die-na aišku, kad po tokiomis kalbomis, neva taikomomis išbudinimui lietuvių tautos prieš pavojus, slepiasi pikti tikslai, būtent, nugąsdinti lietuvius, nupuldyti juos dvasioje ir tuomi parausti tautos pamatus.

Ne Pavojus, Bet Apsauga

Kur tas Lietuvos nepriklausomybei ir lietuvių tautai pavojus? Jie jį suranda seniai padarytoje ir jau gyveniman pravedamoje tarpsavinio apsigynimo sutartyje tarpe Lietuvos ir Sovietų Sąjungos—sutar-

*"G.", lapkr. 3, 1939.

*"Tėvynė," spalio 20, 1939, 1 pusl.

tyje, pagal kurią Lietuvai Sovietų Sąjunga savanoriai atidavė Vilniaus kraštą. Tai pirmas toks istorijoje atsitikimas, kad milžiniška tauta savanoriai, geruoju atiduotų mažai tautai kraštą su puse milijono gyventojų. To jau vieno, rodos, turėtų užtekti įrodymui Sovietų Sąjungos nuoširdumo ir draugiškumo linkui Lietuvos. To jau vieno turėtų užtekti įtikinimui visų, jog socialistinis kraštas nemano ir nenori skriausti lietuvių tautą. Deja, kaip jau sakytą, ši patį garbingą Sovietų žygį minėti plunksnabraižos apvertę aukštyn kojom savo pasekėjams perstato pikčiausiu Maskvos suokalbiu sunaikinti pačią Lietuvą. Tartum ta Sovietų Sąjunga, jeigu būtų norėjus, neturėjo pakankamai ginkluotų pajėgų tučtuojau tą mūsų gimtini kraštą sunaikinti arba užgrobti.

Lietuvos istorinį laimėjimą jie padaro pražūtingu pralaimėjimu. Kai visa Lietuva skęsta entuziazme ir džiaugsme dėl to laimėjimo, tai mūsų mokyti redaktoriai, apsikaisę patriotinėmis plunksnomis, karčias (veidmainingas, žinoma) ašaras lieja. O kas blogiausia, kad juo tolyn, tuo kartesnės ir veidmainiškesnės tos ašaros darosi. Tai pikti nuodai, kurie jau nemažai žmonių apnuodijo ir kurie dar daug apnuodys.

Skaitytojas pats paskaitys Lietuvos-Sovietų apsigynimo sutartį* ir pamatys, jog ji ne tik nesužaloja lietuvių tautos ir Lietuvos nepriklausomybės, bet, priešingai, jai atidaro naujas perspektyvas ir pirmu sykiu jos nepriklausomybę garantuoja. Dabar Lietuva nebe viena. Dabar už jos nugaros stovi socialistinis kraštas su šimtu aštuoniomis dešimtimis milijonų gyventojų. Lietuvai drebėjimo dienos pasibaigė. Nebesugrįš 1938 metai, kai lenkiškas ponas grumojosi patraukti ant paties Kauno ir baimės šiurpuliais supurtė visą Lietuvos kūną, arba 1939 metų pavasaris, kai Hitleris atėmė Klaipėdos kraštą ir Lietuva turėjo savo galvą prieš jį žemai nulenkti. Ši sutartis yra Lietuvos nepriklausomybei ne kapai, bet pradžia saugaus gyvenimo.

Sovietizmas ir Lietuvių Tauta

Kita Lietuvos-Sovietų apsigynimo sutarties oponentų tezė paremta baimė Lietuvos susovietizavimo. Dabar Sovietų Sąjungos bolševikai ateisį ir padarysį Lietuvoje savotišką parėdką. Tame jie taip pat mato lietuvių tautai pragaištį.

Visų pirma dėl baimės Sovietų valdžios kišimosi į Lietuvos vidujinius reikalus. Tuo reikalu sutartis kalba nedvejojančiai. Kaip Lietuva neturi teisės kištis į Sovietų Sąjungos vidujinius reikalus, taip Sovietų Sąjunga neturi teisės kištis į Lietuvos vidujinius reikalus. Abi valstybės yra pasižadėjusios šitą sutartį gerbti. Niekas neturi pamato abejoti jų nuoširdumui. Sovietai griežtai laikėsi ir laikosi to principo, jog kiekvieno krašto vidujinė santvarka yra to krašto žmonių reikalas. To principo jie laikos santykiuose su kitais ir reikalauja iš kitų jo griežtai laikytis. Taigi, ši baimė nėra pagrįsta.

Visai kitas klausimas dėl Lietuvos vidujinės santvarkos pakeitimo. Tai Lietuvos žmonių problema. Mes manome, jog dabartinė santvarka nėra Lietuvai geriausia. Atpenč, ji trukdo lietuvių tautos pilnam apsievienijimui ir išsivystymui. Daug sveikiau būtų, jeigu dabartinė pusiau fašistinė santvarka būtų pakeista demokratine santvarka. O dar geriau, dar sveikiau būtų lietuvių tautai, jeigu Lietuvos žmonės susikurtų sovietinę santvarką. Lietuviai, mūsų supratimu, galėtų taip pat gražiai ir laimingai apsieiti be ponų ir išnaudotojų, kaip šiandien apsieina šimtas aštuonios-dešimtys milijonų gyventojų Sovietų Sąjungoje. Taigi, kurie teigia, būk sovietizmas nesuderinamas su tautos ir liaudies gerove, tik parodo savo prisirišimą prie ponų viešpatavimo ant tautos ir liaudies. O ką toks viešpatavimas reiškia tautai, tai puikiausiai parodė lenkų tautos tragedija.

Ryšyje su šita nauja situacija Lietuvos tarptautiniuose santykiuose plačiai Amerikos lietuviuose skiepijamas pavojus lietuvių ištautėjimo arba ištautinimo. Sovietai bandysią Lietuvą surūsinti — lietuvių kalbą, kultūrą, tautines tradicijas sunai-

*Sutarties tekstas telpa šiame "Šviesos" numeryje.

kinsią prie pirmos progos. Lietuvių tautai grumojas išnykimo pavojus.

Ižeidimas Lietuviams

Visų pirma šio pavojaus autoriai žemina ir ižeidinėja lietuvius. Lietuviai perstatomi dideliais silpnadvasiais, kurie nei moka, nei pajėgia kovoti prieš svetimas įtakas, nei turi tvirto prisirišimo prie savo tautos. Bet lietuviai yra puikiai įrodę savo pajėgumą prieš ištautinimo įtakas. Už juos kalba kelių šimtmečių istorija. Nei poniškoji Lenkija per kelius šimtus metų, nei caristinė Rusija per su virš šimtą metų, dėdamos didžiausias pastangas, lietuvių nepadarė nei lenkais, nei rusais. Juo mažiau pamato yra dabar manyti, jog tie patys lietuviai išsižadės visko, kas sava ir lietuviška, prie mažiausio spustelėjimo.

Antra, Sovietų Sąjungai visai svetimas patsai tautų smaugimo ir naikinimo principas. Marksizmas-leninizmas, kuriuomi savo darbus ir atsinešimus remia Sovietų Sąjungos komunistinė vadovybė, šitą principą griežtai pasmerkia ir atmeta. Joks kitas judėjimas visoje žmonijos istorijoje nėra taip nuosakiai ir nuoširdžiai kovojęs už tautų lygybę ir laisvę, prieš tautų smaugimus, kaip marksistai. Sovietų Sąjunga šiandien yra skaisčiausias marksistinės tautų lygybės principo įsikūnijimas. Naujoji kultūra yra socialistinio tūrinio, o tautinės formos. O tai reiškia, jog kiekviena tauta turi gvarantuotą teisę prie savo kalbos ir savo istorinių tradicijų. Turi ne tik teisę, bet ir sąlygas savo kultūriniam augimui ir bujojimui. Tą tiesą pripažįsta ir patys atkakliausi Sovietų Sąjungos ir komunistų politiniai oponentai. Pavyzdžiui, tūlas "Param Bellum," Lietuvos socialdemokratų šulas rašo: "Vokietija yra persisunkusi tiesiog zoologiniu nacionalizmu, tuo metu kai Sovietų Sąjungai šitoks nacionalizmas yra visiškai svetimas. Savo valstybės interesų (ne tik valstybės interesų, bet ir principų.—A. B.) diktuojama, kaip daugelio tautų valstybė, ji netrukdo tams tautoms kultūriniai augti ir bujoti."

Ji ne tik netrukdo tautoms augti ir bujoti, bet visais būdais joms pagelbsti. So-

viėtų Sąjunga yra daugybės tautų ir tautelių šeima. Jau nekalbėsime apie tokias tautas, kaip rusų, ukrainų, baltarusių, gruzinų ir tt., kurių kultūriniai pasiekimai prie sovietinės santvarkos neturi sau lygių visoje žmonijos istorijoje. Sovietų Sąjunga stačiai beveik iš numirusių prikėlė visą eilę tokių tautelių, apie kurias pasaulis jau seniai nieko nebebuvo girdėjęs. Pavyzdžiui, tadžikai prie caristinio režimo nebeturėjo nei savo rašybos. Ji jau seniai buvo pasmerkta išnykimui. Dabar gi Tadžikų Sovietinė Respublika turi 3,853 pradinės mokyklas, 106 vidurines mokyklas, keturias aukštąsias ir 29 technines. Jos vedamos jų kalboje. Savo kalboje tadžikai šiandien turi net 15 teatrų ir 98 judžių patalpas; jie išleidžia 58 laikraščius ir daugybę knygų. Sovietų valdžia jiems ir raidyną (abėcėlę) priruošė, nes jie jo nebeturėjo.

Panaši istorija su Kirgizų tauta. Carizmo laikais visi kirgizai buvo beraščiai; jie irgi nebeturėjo savo raidyno. Šiandien gi kirgizų kalboje yra 1,548 pradinės mokyklos, 204 vidurinės ir 35 aukštosios mokyklos, kurias bendrai lanko apie 300 tūkstančių mokinių. Kirgizai šiandien turi net tris universitetus ir savo kalboje išleidžia 48 laikraščius bei žurnalus, užlaiko 51 teatrą ir 211 judžiams patalpų.

Užteks šių poros pavyzdžių, jog parodžius, kaip laisvai ir gražiai sovietinėje santvarkoje kiekviena tautinė kultūra bujoja.

Tai kur pamatas įsivaizdinti, jog šita Sovietų Sąjunga ims lietuvių tautą, kuri netgi neįeina į sovietinę šeimą, kuri yra visai nepriklausoma, ir naikins arba net kėsinsis ją naikinti? Nėra jokio pamato. Ir tie, kurie tokią baimę bando lietuviams įskiepyti, Lietuvai gero nevelina.

Lietuvių Tautos Šviesi Ateitis

Nuoširdūs, susipratę, gero veliją lietuviai šiandien karštai sveikina Lietuvos padarytus tarptautinius žygius. Tie žygiai

(Tąsa ant 34-to pusl.)

LIETUVOS-SOVIETŲ SUTARTIS

Sutartis Tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos Dėlei Vilniaus Miesto ir Vilniaus Krašto Sugrąžinimo Lietuvai ir Dėlei Bendros Pagalbos

SKYRIUS I

Kad sustiprint draugiškus santykius tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos, Sovietų Sąjunga perveda Vilniaus miestą ir Vilniaus kraštą Lietuvos Respublikai ir prijungia jai tatau kaip sudėtinę dalį Lietuvos Valstybės teritorijos, o siena tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos Respublikos nustatoma pagal šičia prisegtą žemlapį, ir ši siena bus smulkmeniškiau atžymėta papildomajame protokole.

SKYRIUS II

Sovietų Sąjunga ir Lietuvos Respublika pasižada teikt viena kitai visokios pagalbos, taip pat ir karinės pagalbos, jeigu bet kuri Europos valstybė užpuls Lietuvą arba grumos ją užpulti, lygiai kaip ir tokiame atsitikime, jeigu bet kuri Europos valstybė užpuls Sovietų Sąjungą arba grumos ją užpulti.

SKYRIUS III

Sovietų Sąjunga pasižada teikt Lietuvos Armijai paramos ginklais ir kitais kariniais įrengimais palankiomis sąlygomis.

SKYRIUS IV

Sovietų Sąjunga ir Lietuvos Respublika pasižada išvien saugot Lietuvos rubežius, ir tuo tikslu Sovietų Sąjunga gauna teisę užlaikyt savo kaštais tam tikruose punktuose Lietuvos Respublikoj, nustatytuose per bendrą susitarimą, ginkluotas Sovietines sausžemio ir oro jėgas griežtai apriboto stiprumo. Tikrai nužymėtos vietos šiai kariuomenei ir ribos, kuriose jinai galėtų turėti sau patalpas, jos skaičius kiekviename atskirame punkte ir taip pat visi kiti klausimai, ekonominiai, administraciniai-valdybiniai, klausimai jurisdikcijos (teisių srities) ir kiti klausimai, kylantieji ryšyje su Sovietų ginkluotų jėgų buvimu Lietuvos žemėje pagal šią sutartį, bus nustatyti specialiais susitarimais. Vietas ir trobėsčius, reikalingus šiam tikslui, skirs Lietuvos valdžia parsamdymo (randavojimo) sąlygomis už vidutinę kainą.

SKYRIUS V

Jeigu gręs užpuolimo pavojus Lietuvai arba Sovietų Sąjungai per Lietuvos žemę, abidvi šičia susitariančios šalys tuojaus apsvarstys susidarančiąją padėtį ir darys visus reikalingais pripažintus žingsnius pagal bendrą susitarimą, idant užtikrintų neliečiamybę čia susitariančiųjų šalių žemių.

SKYRIUS VI

Abidvi susitariančios šalys pasižada nedaryt jokių sąjungų (su kitomis valstybėmis) ir nedalyvaut jokiose sąjungose, atkreiptose prieš vieną ar antrą iš čia susitariančiųjų šalių.

SKYRIUS VII

Šios sutarties vykdymas neturėtų jokių būdu paliest aukščiausias valstybines teises susitariančiųjų šičia šalių, ypatingai jų valstybinę organizaciją, ekonominę ir visuomeninę santvarką, karines priemones ir abelnai principą nesikišimo į vidujinius jų reikalus. Vietos, kur bus Sovietų sausžemio ir oro jėgos (šios sutarties Skyriuje III), visose sąlygose liekasi sudėtine dalim Lietuvos Respublikos teritorijos.

SKYRIUS VIII

Ši sutartis bus galioje kas liečia pasižadėjimus tarpsavinės pagalbos tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos Respublikos (Skyriai II ir VII) per penkioliką metų, o jeigu viena ar antra iš čia susitariančiųjų šalių nematys reikalo atšaukt šios sutarties nusakymus paskirtajam laikui už vienu metų pirm to laiko išsibaigimo, tai šie nusakymai savaimi (automatiškai) bus galioje dar dešimtį sekančiųjų metų.

SKYRIUS IX

Ši sutartis įeis į galią, kai tik bus apsiukeista jos užtvirtinimo dokumentais. Apsikeitimas šiais dokumentais įvyks Kaune eigoje šešių dienų po šios sutarties pasirašymo. Ši sutartis padaryta dviejuose originaluose, Rusų ir Lietuvių kalbomis, Maskvoj, 1939 m., Spalių 10 d.

VIAČESLAV MOLOTOV,
JUOZAS URBŠYS.

LENKŲ TAUTOS NAUJOSIOS SUTEMOS

Jie Ištikimai Pildė Stambesnių Imperialistų Uždėtas Pareigas
Užvedė Valstybės Laivą Ant Uolų ir Sudaužė

D. M. Š.

DAUGELĮ nustebino Lenkijos valstybės susmukimas. Prie šių dienų karo technikos juk ji galėjo daug ilgiau ir pasekmingiau kovoti. Juk Ispanijos liaudis, veik beginklė būdama, arti tris metus priešinosi fašistams. Juk Etiopija, atsilikus šalis, gan ilgai kovojo prieš Italijos fašistus.

Lenkijos valstybė subliuško dėl daugelio priežasčių. Vyriausios buvo sekamos: Lenkija turėjo 150,013 ketvirtainių mylių žemės plotą. Bet tos žemės du trečdaliai buvo ne Lenkijos. Tai buvo ukrainiečių, baltarusių, lietuvių ir vokiečių apgyventi plotai. Lenkijoje buvo per 34 milijonus gyventojų. Bet iš to skaičiaus virš aštuoni milijonai buvo ukrainiečių; trys ir pusė milijono baltarusių; vienas milijonas ir du šimtai tūkstančių vokiečių; trys milijonai ir du šimtai tūkstančių žydų; penki šimtai tūkstančių lietuvių ir dar nemažai kitų tautinių mažumų. Virš vienas trečdalis visų gyventojų buvo tautinės mažumos. Lenkijos poniška valdžia ir fašistai jas žiauriai persekiojo. Joms buvo visiškai atimta kultūrinė ir organizacinė laisvė.

Lenkijos ekonominė santvarka buvo paretota dvarponių — kapitalistų viešpatavimu. Daugiau, kaip pusė žemių priklausė kunigaikščiams ir dvarponiams: Liubomirskiems, Sapiegoms, Potockiams, Radzivilams, Trubeckiams ir kitiems.

Lenkijos darbininkų didžiuma neuždirbo nei po 100 zlotų į mėnesį, tuo tarpu šiek tiek žmoniškesniam pragyvenimui reikėjo apie 160 zlotų. Karo pradžioje Lenkijoje buvo apie 2,500,000 bedarbių. Jie tiesiai badavo, nes iš valdžios negaudavo jokios pašalpos. Jau net pačių lenkų karinis žurnalas „Zbrojna Polska“ rašė: „Sunku ir bekalbėti apie darbininkų algas. Jeigu ir visi šeimynos nariai dirbtų po 10 valandų į dieną, visvien jie badautų.“

Greta šių vidujinių priežasčių, kurios draskė Lenkiją iš vidaus, dar prisidėjo ir poniškos valdžios netikusi užsienio politika. Lenkijos valdonai buvo ištikimi Anglijos ir Francijos imperialistų įrankiai, kada tie imperialistai kurstė Vokietijos nazius prieš Sovietų Sąjungą. Lenkijos reakcinė valdžia pataikavo Vokietijos agresijoms, kada jos buvo nukreiptos prieš kitas šalis. Per eitis metais ji padėjo Vokietijai sudraskyti Čechoslovakijos demokratinę respubliką. Ji planavo Lenkų Koridorių išmainyti su Vokietija ant Lietuvos. Nazių armijos vadai būdavo Lenkijos nuolatiniais svečiais. Goeringas ir kiti nazių šulai važiuodavo Lenkijon neva medžioti, bet tikrenybėje jie ten duodavo lenkams nurodymus, kur statyti tvirtumas, karo reikmenų fabrikus ir ruošti karui prieš Sovietus.

Lenkijos valdžioje ir armijoje buvo nemažai nazių šnipų. Lenkijos armijos vadai pasirodė kariniais neišmanėliais. Jie vieton išvystyti sekmingą apsigynimą ant Sano-Vislos-Narėvo upių, tai savo armiją metė prieš Vokietiją. To sekmėje vokiečiai iš pat pradžios ją apsupo iš trijų pusių ir kankino, kol sunaikino.

Lenkijos valdonai, kaip Anglijos ministeris Lloyd George sako, „buvo neišmintingi, nesirūpino šalies apsaugojimu, apleido kareivius ir skurdo nukamuotus kaimiečius“ ir patys pirmieji pabėgo į Rumuniją, išsiveždami šalies auksą, turtus ir savo šeimynas,—pabėgo dar tada, kada Lenkijos armija mušėsi prie Varšavos. O Lenkijos prezidentas ponas Moscicki, pabėgęs į Rumuniją, net lenkų pilietybės išsižadėjo. Jis susijieškojo dar 1908 metais išsiimtas Šveicarijos pilietybės popieras ir vėl virto „šveicaru.“

Anglijos ir Francijos imperialistai buvo iškilmingai pasižadėję Lenkiją ginti, bet

jie nieko nedarė, kuomet Lenkija buvo užpulta. Francija neišvystė nei vieno didesnio spaudimo prieš vokiečius, idant juos privertus atitraukti jėgų iš Lenkijos fronto. Anglija tik kelis lėktuvus pasiuntė Vokietijos pakraštini lapelių pabarstyti. Tuo ir baigėsi jų "pagelba" Lenkijai.

Aišku, kad tokiose sąlygose Lenkijos armija negalėjo prieš Vokietijos karo mašiną atsilaikyti.

Ir šioje situacijoje Sovietų Sąjunga suvaidino didžiausios istorinės svarbos vaidmenį. Kada Lenkijos valdžia pabėgo, kada Vokietijos naziai grumojo užėmimu Vakarinei Baltrusijai, Vakarinei Ukrainai ir Vilniaus kraštui, tai rugsėjo 17 dieną Raudonoji Armija užėmė tuos kraštus. Net Lloyd George pripažino, kad "žmonės su džiaugsmu sveikino Raudonąją Armiją, kaip jų išvadotoją."

Spalio 22 dieną išlaisvinti baltrusiai ir ukrainiečiai lygiu ir slaptu balsavimu išrinko savo seimus, kurie nubalsavo įvesti sovietinę sistemą ir prisidėti prie Sovietų Sąjungos. O spalio 31 dieną Sovietų Sąjungos parlamentas oficialiai priėmė tuos

kraštus. Ir taip baigėsi trylikos milijonų buvusios imperialistinės Lenkijos pavergtų žmonių išnaudojimas.

Vilniaus gi kraštą, pagal bendro apsigynimo sutartį, Sovietų Sąjunga pervedė Lietuvai. Spalio 28 dieną Lietuvos armija perėmė Vilnių nuo Raudonosios Armijos geriausioj tvarkoj.

Kas bus su pačia Lenkija, dabar dar peranksti spręsti. Manoma, kad ji bus atsteigta tik iš lenkų apgyventų plotų. Ją dabar "globoja" Vokietija.

Taip į dešimtį dienų susmuko Lenkijos valstybė, kuri buvo išsipūtusi kaštais Lietuvos, Baltrusijos, Ukrainos ir Vokietijos. Ji buvo sulipdyta pabaigoje pereito Pasaulinio Karo Anglijos ir Francijos imperialistų pastangomis, "kad apsaugojus Europą nuo bolševizmo." Per dvidešimt metų lenkai dvarponiai ir kapitalistai smaugė kitų tautų mažumas ir žvėriškai išnaudojo pačius lenkus darbininkus ir kaimiečius, pildė ant jų uždėtas stambesnių imperialistinių valstybių pareigas, kol galų gale užvedė valstybės laivą ant uolų ir sudaužė.

VILNIUS: JO ISTORIJA IR ATGAVIMAS

Su Vilnium Surištos Visos Lietuvių Tautos Kultūrinės-
Politinės Tradicijos ir Kovos už Savo Laisvę

E. R.

BUVO laikai, kada upės žmonėms buvo nenaudingos. Jos pastodavo kelią, patvindavo, daug žalos padarydavo. Gyventojai jų lenkdavosi. Tačiau ilgai nei naudingi daiktai tampa naudingais. Taip atsitiko ir su upėmis. Kai žmonės išmoko upėmis plaukioti, jos pasidarė didelė gamtos dovana. Upės pasidarė pigiausiais ir patogiausiais keliais. Be to, jose galima vandens pasisemti, žuvies pasigaudyti ir, karščiams užėjus, pasimaudyti. Todėl senovėje miestai statėsi prie upių. Ir Vilnius atsirado Neries pakrantėje, tarp stačių Panerio kalnų.

Apie Vilniaus įkūrimą yra padavimų, nežinomų autorių sugalvotų. Tie padavi-

mai sako, kad Vilnių įkūręs Lietuvos kunigaikštis Gediminas, kad jam prisispavęs kažkoks geležinis vilkas, o burtininkas valdovui išaiškines, ką tas sapnas reiškias. Sapno įkvėptas Gediminas ėmęs ir pastatęs miestą. Kaip paprastai gyvenime, taip ir šiam atsitikime pasaka su tikrove mažai panašumo teturi. Toji vieta, kur dabar stovi Vilnius, dar prieš Gediminą buvo tirstai žmonių gyvenama. Ten jau buvo miestas. Vilniaus atsiradimas jungiamas su Gedimino vardu greičiausiai tik todėl, kad Gediminas 1322 metais Lietuvos sostinę iš Trakų perkėlė į Vilnių. Miestai paprastai neatsiranda per savaitę arba per mėnesį, jie auga pamažu. Tad tiksliai pasakyti,

kada kuris miestas atsirado, yra labai sunku. Nežinia ir kada Vilniaus pirmieji gyventojai atsirado. Matyt, kol Lietuvos sostinė dar buvo Trakai, Vilnius buvo mažas ir mažai kam žinomas miestelis.

Naująją sostinę Gediminui teko gražinti, plėsti, pilis apsigynimui statyti. Gerų statytojų ir meistrų Lietuvoje stigo, tad Gediminas jų kvietėsi iš kitų kraštų. Be statytojų, kvietė dar pirklius ir amatininkus, tikėdamasis, kad prekyba padės miestui plėstis. Valdovai tais laikais gyvendavo pilyse-tvirtovėse, kad galima būtų nuo užpuolimų gintis. Gediminas Vilniuje pasistatė bent dvi pilis: vieną ant kalno, kitą slėnyj.

Žemoj pilyj jis pats su savo patarėjais ir tarnais gyveno, o aukštoji apsaugos reikalams buvo skirta. Tų pilių griuvėsiai ir šiandien teberioגso.

Vilniaus Kančių Istorija

Vilniui daug kartų teko nukentėti. Lietuvos valdovai patys tarp savęs pešdavosi, kits kitą užpuldinėdavo, miestus ir pilis apiplėšdavo. Bet daugiausiai Lietuvai teko kentėti nuo kryžiuočių užpuolimų, krikščionybės varduėjusių žmonių plėsti ir svetimų žemių užkariauti. Ir Vilniui teko skaudžiai nuo jų nukentėti. Jau keturiolikto amžiaus pabaigoje jie įsiveržė į miestą ir ten šeiminkavo imdami sau, kas patinka.

Vilnius užpultas ir sugriautas buvo ne vieną kartą, bet vis šiaip taip atsigaudavo ir vėl naujai atsistatydavo, nes ten susitikdavo lietuvių, lenkų, gudų ir totorių pirkliai, ten vykdavo žymiausi pirkimai ir pardavimai. Ten kitataučiai pirkdavo kailius, medų, vilnas ir kitokius lietuvių išdirbinius. O į Vilnių upėmis ir keliais būdavo gabenama gelumbė, šilkai, geležis, varis. Prekybos reikalams jau tada buvo pastatyti dideli pirklių rūmai. Gyva prekyba padėjo Vilniui augti, pirkliams ir amatininkams praturtėti. O kai Lietuva buvo apkrikštyta, Vilniuje kūrėsi vienuolynai, augo bažnyčios, turtėjo vyskupai ir kunigai.

Lietuvos kunigaikščiai, kuriuos istorijos vadovėliuose mėgstama garbinti, Lietuvą

laikė sava nuosavybe, o kas joje gyvena: gudai, rusai ar lenkai jiems visiškai nebuvo svarbu. Kiekvienas norėjo turėti daugiau žemių, daugiau galybės. Lietuviškai jie mažai tekalbėdavo. Gedimino sūnus Algirdas savo šeimoje ir visur kitur rusiškai kalbėdavo. Vytautas taip pat buvo vedęs rusę žmoną ir jos kalba namuose kalbėdavo. Lietuvos metraščiai surašyti rusų kalba. Jau kunigaikščių laikais lietuvių kalba būdavo paniekinta. Tad Vilniuje kurtis kitataučiams pirkliams ir amatininkams buvo labai palankios sąlygos. Niekas tada negalvojo, kad Lietuvoje pirmenybę turėtų lietuviai. Lietuviybės reikalai dar daugiau nukentėjo, kai Lietuvos valdovas Jogaila susidėjo su lenkais.

Lenkijai reikėjo tada karaliaus, karalaitė Jadvyga jieškojo sau vyro ir jau buvo susižiedavusi su Austrijos kunigaikščiu Vilhelmu. Bet toms vedyboms Lenkijos didikai nepritarė, nes Vilhelmas kaip kraitį gautų visą Lenkiją. Į Jadvygos jaunikius ėmė Jogailą piršti, bet Jogaila ne katalikas, pagonis. Bet ką tas reiškia? Kataliku galima bet kada padaryti ir gauti popiežiaus palaiminimą. Jogaila Jadvygą nuo Austrijos kunigaikščio atpirko, sumokėdamas už ją du šimtu tūkstančių florenų, pats priėmė katalikų tikėjimą, apsivedė su Jadvyga ir 1386 metais apkrikštijo visus lietuvius. Tada į Lietuvą ėmė plūsti lenkai kunigai, atnešdami apkrikštytiems lenkų kalbą. Vilniuje prie Gedimino kalno netrukus buvo pastatyta katedros bažnyčia, ten lenkų vyskupas Dobrogostas įsisteigė vyskupiją. Lenkija ir Lietuva pasidarė viena valstybė. Lietuvos bajorai, gerindamies karaliui, pataikavo lenkams ir reikalavo vis daugiau ir daugiau teisių. O karalius, norėdamas turėti Lietuvos bajorų pasitikėjimą, tas teises didino. Ir taip Lietuvoje ėmė įsigalėti krikščionybė ir baudžiava. Galingieji lietuviškai nebemokėdavo, bet Vilnius, kaip Lietuvos centras, savo reikšmės nenustojo. Viskas, kas buvo Lietuvai skiriama, ėjo per Vilnių.

Vilniaus Universitetas

Dvasininkams auklėti 1578 m. Vilniuje buvo įsteigta filosofijos ir teologijos akade-

mija, veikusi beveik pusantro šimto metų. 1780 m. toji akademija buvo perorganizuota į vyriausiąją Lietuvos mokyklą, kurioje mokėsi Lietuvos bajorų ir kitokių didikų vaikai. 1803 metais ši mokykla buvo paversta Vilniaus universitetu. Vilniaus universitetas buvo vienintelė aukštoji mokslo įstaiga visoje Lietuvoje.

Tik dėl aiškumo reikia pastebėti, kad tam universitete studentai buvo mokami ne lietuvių kalba. Bajorai, jų vaikai lietuviškai nebekalbėjo. Tačiau tam universitete mokėsi lietuvių, kurie lietuviybės neišsižadėjo. Iš jų paminėtini Širvydas, Daukša ir Simanas Daukantas, pirmasis Lietuvos istorijos autorius.

Kai Lietuva buvo Rusijos dalis, Vilnius nenustojo buvęs lietuvių kultūros centru. Čia pirmas pradėjo eiti lietuviškai spausdintas dienraštis. Čia įsisteigė Lietuvių Mokslo Draugija, čia įvyko 1905 metais didysis Vilniaus seimas. Vilnius buvo drauge ir lietuvių darbininkų judėjimo centru. Čia buvo spausdinami nelegalūs, prieš caro valdžią nukreipti laikraščiai ir atsišaukimai, čia buvo Lietuvos socialdemokratų partijos centras.

1914-18 metų kare Vilniui teko nukentėti. Trejus su viršum metus jame šeiminkavo vokiečių okupantai. Okupacinės valdžios centras, skirtas Lietuvai ir Latvijai taip pat buvo Vilniuje. Spalių revoliucijos paskelbta tautų apsisprendimo laisvę plačiai nuaidėjo per visas rusų imperijos pavergtąsias tautas. Kaizerinė Vokietijos valdžia norėjo Lietuvą surišti amžinybės ryšiais su savąja imperija ir todėl buržuazinė Lietuvos taryba sutiko paskelbti Lietuvą "nepriklausomą" su karaliumi Urachu. Buvo tikėtasi, kad toks "nepriklausomybės" paskelbimas užkirs revoliucijai kelią. Bet apsiriko ir taryba ir okupantai. Lietuvos liaudis tokiai "nepriklausomybei" priešinosi, ji nenorėjo būti kažkokio atėjūno karaliaus valdoma. Buržuazinei Lietuvos tarybai beliko tik viena išeitis: monarchistines plunksnas pakeisti demokratinėmis. Ir todėl vasario 16 dieną Vilniuje tos pačios tarybos buvo paskelbta, kad Lietuva demokratinė respublika.

Vilniaus darbininkai buržuazine Lietuvos taryba nepasitikėjo, nes ta pati taryba buvo sutikusi Lietuvą surišti amžinais ryšiais su Vokietija ir pargabenti jai karalių Urachą. 1918 metų pabaigoje Vilniuje ėmė kurtis Lietuvos darbininkų ir valstiečių valdžia, kurios pirmininku buvo Vincas Kapsukas-Mickevičius. Buržuazinė Lietuvos taryba, bijodama besikuriančios sovietų valdžios, su savo ministerių kabinetu 1919 metų sausio pirmą dieną iš Vilniaus bėgo ir atsikraustė į Kauną. Sovietų valdžia Vilniuje laikėsi keletą mėnesių iki Lenkijos kariuomenės, palaikoma anglų ir prancūzų imperialistų, Vilnių užpuolė, per mūšius ją užėmė ir sovietų valdžią žiauriausiu būdu likvidavo. Nuo to laiko Vilniuje šeiminkavo Lenkijos buržuazija. Kitose Lietuvos dalyse sovietų valdžią likvidavo buržuazinės Lietuvos kariuomenės, padedama vokiečių okupantų.

1920 metais liepos 12 d. tarp Lietuvos ir Sovietų Rusijos buvo pasirašyta sutartis, pagal kurią nustatomos Lietuvos sienos. Vilniaus kraštas, kurį jau tada turėjo užėmę lenkai, buvo priskirtas Lietuvai, bet Lietuvos kariuomenė neįstengė jo pasiimti. Tik kilus karui tarp Sovietų Rusijos ir Lenkijos Raudonajai Armijai pasisekė Lenkijos okupantus nugalėti ir Vilnių užimti. Sovietai, laikydamiesi pasirašytos sutarties, Vilnių ir visą Vilniaus kraštą, atvaduotą nuo lenkų, atidavė Lietuvai. 1920 metų liepos mėn. 14 dieną Lietuvos kariuomenė atėjo į Vilnių, o liepos 19 į Seinus. Raudonoji Armija iš Vilniaus krašto pasitraukė. Vilniuje šeiminkavo Lietuvos valdžia, bet neilgai. Tų pačių metų spalio mėn. 9 dieną lenkų generolas Želigovskis su savo divizijomis beveik be mūšių užėmė Vilnių ir pradėjo karą prieš Lietuvą, tikėdamasis ją visą prijungti prie Lenkijos.

Nuo 1920 metų spalio mėn. 9 dienos Lenkijos imperialistai ir valdė Vilnių, iki šiais metais Raudonoji Armija antrą kartą Vilnių iš okupantų atėmė ir antrą kartą atidavė Lietuvai. Mes tikimės, kad šį kartą Vilnius jau pasiliks nebeprarastas.

IŠ LIETUVOS KULTŪRINIO GYVENIMO

Nauja Radio Stotis

Naujoji Lietuvos radio stotis statoma netoli Kauno prie Babtų miestelio ant gražaus Nevėžio upės kranto. Pro stotį eina naujai pastatytas plentas. Stoties statybai iš ūkininkų buvo nupirkta 70 hektarų žemės. Prie statybos dirba 60 darbininkų.

Stoties įrengimo darbus atlieka užsieninės firmos. Dizelius stato šveicarai, radio siųstuvus — anglai, o antenos stiebus — prancūzai. Pagrindinio radio stoties namo pastatymas kaštavo 510 tūkstančių litų, namo, kur bus laikomos elektros mašinos — 68 tūkstančiai. Žemės — 50 tūkstančių. Galutinis stoties pastatymas ir įrengimas kaštuos apie keturis milijonus litų.

Naujosios radio stoties bangų ilgis bus 480 metrų. Jos galingumas sieks 120 kilovatų. Manoma įrengti ir trumpųjų bangų siųstuvą, kurio galingumas bus tik 50 kilovatų. Tikimasi, kad trumpųjų bangų siųstuvo transliacijas galės išgirsti ir Amerika.

Naujoji radio stotis bus baigta ir paleista darban ateinančiais metais. Dabartinė Kauno radio stotis būsimi pavesta tik telegrafo reikalams.

Kultūros Paminklų Apsaugojimas

Lietuvoje, kaip ir kituose kraštuose, yra daug vertingų senovės daiktų. Visokių labai senų ir tipiskų trobėsių, kapų, darbo įrankių, koplyčių, malūnų. Šitie istorinės vertės daiktai kasdien nyksta, nes niekas jų nesaugo. Tad Lietuvoje iš nusimanančių žmonių pusės jau seniai buvo keliamas klausimas kaip šituos dalykus apsaugoti, vyriausybė buvo raginama išleisti įstatymą.

Švietimo ministerija tokį įstatymą jau paruošė ir įteikė ministerių tarybai jį priimti. Tačiau, susipažinus su to įstatymo projektu, mažai tenka džiaugtis. Pagal tą įstatymą istorinės vertės daiktų savininkai tuos daiktus turi įregistruoti. Bet dažniausiai esti taip, kad senų ir vertingų daiktų savininkai nežino, kad, sakysim, se-

nos niekam nebetikusios girtos arba akėčios turi istorinės vertės. Lietuvoje stinga žmonių, kurie tam darbui būtų tinkamai pasiruošę. Universitete etnologijos ir geologijos skyrių nėra. Dirbti tenka savamoksliais, bet ir tų savamokslių mažai, nes už tą taip naudingą krašto kultūrai darbą niekas pinigų nemoka. Šiauliuose yra kraštotyros draugija, kuri daugiausiai yra pasidarbavusi. Reikia tikėtis, kad šis įstatymas, jei tik jis bus priimtas, šiek tiek naudos atneš.

Lietuviška Enciklopedija

Jau kelinti metai kaip pradėta leisti lietuvišką enciklopediją. Ją leidžia Spaudos Fondo bendrovė. Neseniai išėjo tos enciklopedijos aštunto tomo penktas sąsiuvinys, kuris prasideda ir baigiasi raide F. Enciklopedija leidžiama prenumeratos būdu. Leisti pradėta prieš šešerius metus. Jeigu tokiu pat spartumu ji bus ir toliau leidžiama, tai jai užbaigti reikės mažiau nei dvylikos metų. Amerikoje ir kituose turtingesniuose kraštuose 10 metų senumo enciklopedija jau laikoma pasenusi ir išleidžiama kita jos laida. Lietuviška enciklopedija antros laidos galėtų susilaukti tik po kokių 50 metų, bet vis dėlto būtų visiems daug geriau, jei leidėjai enciklopedijos leidimą paspartintų.

Dėl Jono Biliūno Kapo

Lietuvoje buvo sumanyta įvykdyti rašytojo Biliūno prašymą, jo kūną palaidoti Lietuvoje ant Šventosios upės kranto. Anykščiuose jau buvo surasta jo kapui vieta ir buvo manyta 10 rugsėjo jį ten palaidoti pargabenus jo palaikus iš Lenkijos, iš Zakopanės, kur Biliūnas mirė ir buvo palaidotas. Bet prasidėjęs karas tą sumanymą sutrukdė, o Biliūno kapas atsidūrė Vokietijoje. Tad to sumanymo vykdymas gerokai susitrukdė. Tačiau reikia manyti, kad užsimotas darbas bus atliktas, o vokiečių valdžia tam, greičiausiai, nesipriešins.

DIDŽIOJI PRANCŪZŲ REVOLIUCIJA

Ilgomis ir Sunkiomis Kovomis Tauta Nugriovė Bastiliją
ir Paskelbė Šūkį Meilės, Lygybės ir Brolybės

DR. A. PETRIKA

ŠIEMET sukanka 150 m. nuo Didžiosios Prancūzų Revoliucijos, davusios Europai, pasak Getės, „naują pasaulinės istorijos epochą“ ir paskleidusios „laisvės, lygybės, brolybės“ šūkį. Kalbama revoliucija padarė galą Prancūzijos ir visos Europos feodalizmui, panaikino faktinę baudžiavą ir iškėlė naują visuomenės klasę—buržuaziją, pagimdžiusią modernąjį kapitalizmą.*

Geresniam Revoliucijos supratimui ir įvertinimui, perbėkime bent riščia per priešrevoliucinę Prancūziją ir panagrinėkime ekonominę, politinę ir socialinę jos žmonių aplinkumą, išsukusią tą didžiulį sukilimą, kuris užsitęsė net per 4 metus (1789-93 m.).**

Aštuonioliktojo amžiaus Prancūzija buvo feodalizmo ir absoliutizmo varžtuose. Valdžia turėjo neribotą galią. Dvarininkams ir dvasiškiyai priklausė du trečdaliu šalies žemės. Tuodu luomu beveik nemokėjo jokių mokesčių ir nedirbo jokie naudingo darbo. Gi valstiečiai, milžiniška gyventojų dauguma, turėjo tiktai trečdalį dirbamos žemės ir tai—prasčiausios žemės. Jai teko nemokamai nudirbti visi dvarų bei vienuolynų darbai ir neapsakomai dideliais mokesčiais—išlaikyti lėbaujančią šalies monarchiją, ištvirkaujančią dvarininkiją ir neprisotinamą dvasiškią. Taigi valstiečių našta buvo vos pakeliama. Bile koki pasipriešinimą valdžia žiauriausiom represijom nuslopindavo. Ne stebėtina todėl, kad 1777 m. Prancūzijoje buvo oficialiai įregistruota 1, 100,000 elgetų, klaidžiojančių iš vietos į vietą! Kaime badavimas buvo chroniškas reiškiny. Šalis buvo paskendusi skolose. 1789 m. buvo 1646 milijonai lirų (frankų) skolos, o kasmetinis deficitas siekė 140 milijonų lirų! Valstybės pinigus saujomis švaistė ištaigingoms puotoms ir deimantams karalienė Marija Antuanetė ir jos silpnabūdis vyras—karalius Liudvikas XVI.

Miesto darbininkų būklė buvo irgi ne geresnė. Juos be pasigailėjimo išnaudojo šilko pramonės

fabrikantai. Darbo valandų niekas neskaitė: dirbdavo po 15-16 val. per dieną. Uždarbis buvo toks menkas, kad iš jo darbininkai vos pusbdžiai galėjo išmisti. Iš kaimo kasdien suplaukdavo išalkusių kaimiečių minios, tikėdamos rasti fabrikuose darbo. Taigi dirbti norinčių rankų

“Bastilijos Paėmimas”

(Iš “Kultūra”)

niekad nebuvo stoka. Tokia padėtis sunkino ir taip jau vos pakeliamą miesto darbininkų būklę. Sporadiškų bado maištų įvykdavo dažnokai, bet iki 1786 m. jie neturėjo aiškaus tikslo; reikalaujama buvo tik—duonos! Vėliau tie maištai pradėjo darytis vis aiškiau klasinio pobūdžio.

1789 m. gegužės mėn. 5 d. karalius sušaukė luomų atstovų susirinkimą, kad šis užgirtų naujų mokesčių projektą ir tūlus liaudį varžančius įstatymus. Oficialiai Prancūzijoje tuomet buvo trys luomai: pirmasis—feodalinė aristokratija, antrasai—kunigija, trečiasai—miesto buržuazija, atstovaujanti pramonininkams, biznieriams, profesionalams ir lavintiems amatininkams—vidurinei klasei. Trečiąjį luomą rėmė miesto

*Nors Prancūzijoje baudžiava formaliai buvo seniau panaikinta, tačiau revoliucijos priešaušry—šalyje buvo 300,000 faktinių baudžiauninkų.

**Norintieji pagrindiniai susipažinti su Didžiąja Prancūzų Revoliucija išsukusiomis priežastimis, jos eiga ir pasekmėmis, patariamai skaityti Petro Kropotkino monumentalų dviejų tomų veikalą, parašytą iš liaudies taškaregio. Jį galima gauti daugelyje kalbų.

darbininkai ir valstiečiai—tas davė jam drąsos.

Faktinuoju šalies valdonu, nekalbant apie karalių, buvo du pirmuoju luomu: dvarininkai ir katalikų dvasiškija. Trečiasai luomas prie valdžios nebuvo prileistas. Jis todėl laikėsi opozicijoje, nors aiškių siekinių ir neturėjo. Jisai kiekviena proga reiškė karaliaus valdžiai lojalumą, reikalavo tik kai kurių reformų (mokesčių sumažinimo, maisto nupigginimo, šiokių tokių politinių teisių, etc.).

Darbininkai neturėjo jokios reprezentacijos luomų susirinkime; jie net balsavimo teisės neturėjo (neturėjo jos ir valstiečiai). Taigi jie rėmė trečiojo luomo atstovus, kaip vienintėlę opoziciją. Darbininkai tuo metu neturėjo ne tik jokios klasinės savo organizacijos, bet ir jokios veikimo programos. Tačiau negacijų jie turėjo gana daug: 1) jie nekenė dykaujančios, ištvirtusios aristokratijos, kuri juos valdė; 2) jie nekenė aristokratiją remiančios dvasiškosios; 3) jie nekenė visų senojo režimo institucijų; 4) jie nekenė juos pavgusios feodalinės sistemos. Darbininkų kantrybė buvo išsekusi, jie buvo pasiruošę kovai.

Karalius pamatė, kad luomų susirinkimas siekia apkarpyti absoliučią jo galią, todėl įsakė jam išsiskirstyti, o jo nutarimus paskelbė negaliojančiais. Pirmojo ir antrojo luomo atstovai sutiko karaliaus reikalavimus patenkinti. Gi trečiojo luomo atstovai pasipriešino, atsisakė išsiskirstyti. Prasidėjo kova tarp karaliaus ir neklaušančių jo atstovų. Susikirtimai daėjo iki to, kad liepos 14 d. sukilę darbininkai užpuolė valdžios ginklų sandėlį ir apsiginklavę šautuvais bei kanuolėmis—sugriovė kalėjimą-tvirtovę, vadinamą *Bastilija*, kurioje valdžia uždariusi laikė daugybę politinių kalinių. Nuo tos dienos prasi-dėjo atvira kova tarp karaliaus valdžios ir sukilusios liaudies. Bastilijos puolimo diena kas metai iškilmingai švenčiama visoje Prancūzijoje.*

Trečiojo luomo atstovų susirinkimas, vėliau pasivadinęs Nacionaliniu Seimu, vis labiau įsitraukė į kovą su valdžia. Jį rėmė ginkluota darbininkija ir Nacionalinė Gvardija. Revoliucija išsiplėtė visoje Prancūzijoje. Be provincijos sukilimo, Seimas būtų buvęs bejėgis. Revoliucijai vadovavo pagarsėję jakobinų kluubo nariai: Ro-

bespjeras, Maratas, Dantonas, Demulenai ir kiti. Rugp. 4 d. Seimas panaikino aristokratijos ir kunigijos feodales teisės, valstiečiai gavo (iš-pirktinai) dvarų ir vienuolynų žemes. Lapkr. 2 d. Seimas konfiskavo bažnyčios turtus, siekusius 400 milijonų lirų. Karalius nedrįso Seimui priešintis. Galiau karalius pamatė, kad šalyje revoliucija verda ne juokais ir kad jos centras yra Paryžius, jo ginkluota liaudis. Jisai todėl bandė pasislėpti sau ištikimos kariuomenės stovykloje, pabėgo į Versalę. Bet sukilusi liaudis varu parsivarė jį atgal į Paryžių.

Didž. Prancūzų Revoliucija, kaip ir visos revoliucijos, nuėjo toliau, negu jos vadai ir organizatoriai buvo siekę. Liaudis, ta tikroji revoliucijos nešėja, pralenkė savo vadus. 1792 m. pavasarį jakobinas Robespjeras ir Nac. Gvardijos vadas Lafajetas norėjo revoliucijos eigą sulaukyti. Jie nenorėjo respublikos, tenkinosi tik konstitucine monarchija. Sukilusi liaudis tačiau jų nepaklausė. Karalius ir jo žmona, Antuanetė bandė pabėgti pas jungtinę austrų-vokiečių armiją ir su jos pagalba paskandinti revoliuciją jos pačios kraujuje. Prieš sukilusią Prancūzijos liaudį kariavo Anglija, Austrija, Vokietija, Ispanija ir Sardinija. Revoliucija gyveno tikrai sunkias dienas. Tuo dalinai galima pateisinti žmonių nekantravimą ir teroristinius ekscesus. 1792 m. rugs. 21 d. Seimas panaikino monarchiją, o sekamų metų sausio 21 d. nukirto karaliui galvą už šalies išdavystę ir suokalbiavimą su revoliucijos priešais. Jį pasekė ant ešafoto karalienė Antuanetė spalio mėn. 16 d.

Darbininkai, iš pradžios rėmę trečiąjį luomą, galiau nusivylė jo delsimu ir atsisakymu vesti revoliuciją iki jos logiško galo, visokio išnaudojimo panaikinimo. Jie sutvėrė *ketvirtąjį luomą*, kurio atstovu buvo Komuna. Seimas išsigando toli siekiančių Komunos tikslų ir ginkluotus darbininkų būrius vadino "plėšikais," "valkatomis" ir "bekelniais" (sanskulotais). Robespjero įsakymu, 1794 m. kovo mėn. Paryžiaus Komuna buvo sumušta ir likviduota. Teroras siautė visu smarkumu. Nei vienas nebuvo tikras rytojums, nežinojo, kada jam reikės eiti į ešafotą ir dėti galvą po giliotinos peiliu. Svetimų valstybių užpuolimas, ekonominis šalies bankrotas ir buvusių vadų išdavystė—privedė taip garbingai pradėtą revoliuciją prie liūdno galo! Įsigalėjo reakcija, pakėlė galvą baltasis teroras. Kruviną Termidoro dienomis (1794 m. liepos 28, 29 ir 30 dd.), tūkstančiai geriausių revoliucijos kovotojų buvo nugalabinti. Baltasis teroras pasi-

*Bastilijos raktas dabar yra buvusioj Jurgio Washingtono rezidencijoje Mount Vernon, Virginijoje. Lankytojai gali matyti jį ten kabant ant sienos. Jį dovanavo J. Washingtonui, kaip demokratinės šalies prezidentui, J. A. Valstybių nepriklausomybės kovų didvyris markizas Lafayette'as, tuo metu buvęs Paryžiaus Nacionalinės Gvardijos vadas.

rodė dar žiauresnis, negu tariamas "raudonas." Pats Robespjeras irgi užmokėjo savo galva.

Kontrrevoliucija laimėjo. Tačiau ji negalėjo panaikinti visų revoliucijos pasiekimų, negalėjo gražinti baudžiavos, feodalizmo ir absoliutizmo. Vėliau išgalėjo Napoleonas Bonapartas ir grįžo monarchija. Bet ji jau nedrįso atimti iš darbininkų visų revoliucijos laimėjimų ir naudotis neribota galia; ji bijojo antros revoliucijos!

Nors formaliai Didž. Prancūzų Revoliucija prasidėjo 1789 m., su Bastilijos puolimu, tačiau faktinai jos pradžia siekia daug toliau—pradžios XVIII-jo amžiaus. Protiniai, psichologiniai ir ideologiniai revoliucijos vadus sukilimui paruošė visa eilė pirma jų gyvenusių rašytojų, tų tikrųjų revoliucijos pirmatačių. Visai teisingai K. Korsakas sako:

"Taip, Didžioji Prancūzų Revoliucija prasidėjo daug anksčiau, negu 1789 metais. Ji prasidėjo knygoje ir raštuose tų rašytojų, kurių vardai visada beveik be išimties paminimi net trumpiausiuose Didž. Prancūzų Revoliucijos apžvalgose. Tuos vardus žino visi—tai Volteras, Didro, Bomaršė, Žan Žak Russo, didieji prancūzų literatūros šulai, kurie savo raštais sudarė bendrą vadinamos *šviečiamosios* literatūros srovę. Toji šviečiamoji literatūra pasižymėjo visomis revoliucinės ideologijos ypatybėmis, trečiojo luomo revoliuciniu karingumu, nukreiptu prieš senąją, feodalinę santvarką. Tikėjimas amžinu progresu, mokslo ir žmogaus proto kultas, negailėstinga esamojo režimo, bažnyčios, religijos ir valstybinio absoliutizmo kritika, asmenybės laisvė—štai ką skelbė ir atstovavo toji literatūra. Ji buvo agresyvi, puolanti, perdėm persunkta agitacinių, propagandinių ir publicistinių tendencijų,—ir jos reikšmė Didžiajai Prancūzų Revoliucijai buvo neišmatuojama. Tie 'didieji vyrai,—sako Fr. Engelsas,—kurie apšvietė prancūzų protus artėjančiai revoliucijai, patys buvo kraštutiniai revoliucionieriai'."

Tai tiek trumpai tegalėjau pasakyti apie tą gigantišką visuomeninį sukilimą, sukrėtusį feodalinės Europos pamatus ir iškėlusį laisvės šūkį. Literatūra apie Didž. Prancūzų Revoliuciją yra plati ir įdomi. Studijuokime ją ir mokykimės iš jos!

*"Kultūra," 1939 m. 5 nr.

Vokiečių Sapnas Neišsipildė

Kai šiandien iš Pabaltijos kraštų (Estonijos, Latvijos ir Lietuvos) Hitleris tūkstančiais gabenasi atgal Vokietijon vokiečius, tai labai įdomu išgirsti vokiečių "šviesuomenės" da nelabai seną sapną apie tuos kraštus. 1915 metais 325 Vokietijos universitetų profesorai išleido svetui pareiškimą tuo svarbiu klausimu. Tai buvo laikai, kada Vokietija tikėjosi Pirmąjį Pasaulinį Karą laimėti. Šitie profesorai sakė:

"Mes be jokio abejojimo nurodome į Rusijos Pabaltijos provincijų seną žemę, kurią vokiečiai apdirbdavo per septynių šimtų metų. Tos srities derlinga ir plonai apgyventa teritorija suteikia mums turtingą ateities koloniją, o jos gyventojai lietuviai, latviai ir estonai gali tapti užtikrintu branduoliu keliaujančių (migracinių) laukų darbininkų, kurių mums taip reikia."

Profesorių sapnas neišsipildė: lietuviai, latviai ir estonai netapo Vokietijos junkerių vergais.

Mokslas Seniau ir Dabar

Caristinė Rusija 1914 metais turėjo viso labo tik 91 kolegiją su 112,000 studentų. Sovietų Sąjunga gi 1938 metais turėjo 715 kolegijų ir universitetų su 550,000 studentų. O 1939 metais aukštojo mokslo studentų skaičius pasiekė 601,000, arba beveik visu 100,000 studentų daugiau, kaip visų kitų europinių šalių sudėjus į daiktą.

Buržuazinėje Europoje, abelnai paėmus, ant kiekvieno 1,000 gyventojų išpuola vienas kolegijos studentas. Sovietų Sąjungoje gi ant kiekvieno tūkstančio gyventojų išpuola apie penki kolegijos bei universiteto studentai.

Šiandien Sovietų Sąjungoje daugiau kaip 1,000,000 vidurinio ir aukštojo mokslo studentų gauna valdžios stipendijas.

Taksai ir Turtai Amerikoje

Tik dabar paskelbti daviniai apie Jungtinių Valstijų 1933 metų taksus. Dalykai stovėjo šitaip: Du šimtai stambiausių industrinių korporacijų sumokėjo vieną trečdalį visų federalinių taksų. Betgi tos pačios korporacijos 1933 metais valdė net du trečdaliu visų šalies turtų.

Beje, neseniai buvo paskelbta, kad didžiojo kapitalo pelnai šiemet didesni visais 65 nuošimčiais, palyginus su jo pelnais 1938 m.

Simanas Daukantas

Didžiojo Lietuvos Istoriko Gyvenimas ir Darbai
Šviesoje Lietuvių Tautos Kovų Prieš Ištautinimą

ST. JASILIONIS

BE LITERATŲ nėra literatūros, be istorikų —istorijos. Gyvenimas tveria istoriją savaime, bet jei nebus kas ją užkorduoja, ji nebus žinoma ateities gyventojams.

Šiomet sukanka 75 metai nuo mirties Lietuvos istoriko Simano Daukanto. Simanas Daukantas buvo tas asmuo, kuris parašė platoką Lietuvos istoriją, surinkdamas medžiagą jai iš įvairių

kantas miręs 1860 metais, o kitur—net keliose vietose—kad 1864 m. lapkričio mėn. 24 dieną. Pastaroji data, berods, bus teisinga,—tat ir 75 metų pomirtinė sukaktis prisieina šių metų lapkričio 24 dieną.

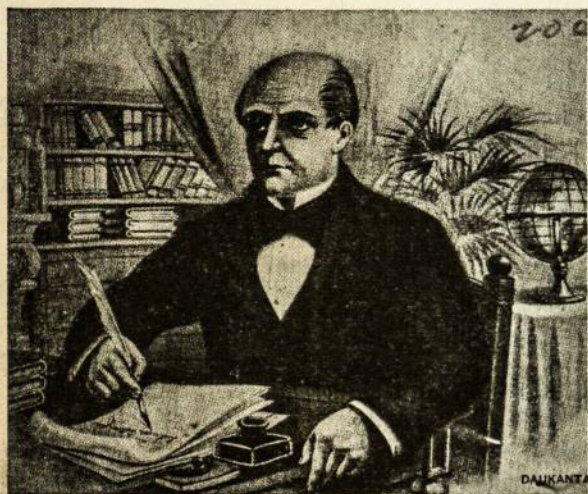
Daukanto kilmė aiškinama dvejopai, vienur sakoma jis buvęs bajorėlis, kitur—karališkas žmogus-mužikas, tik gimimo metrikuose įrašytas bajoru, tikslu, kad turint galimumą, būtų proga siekti mokslo. Mat, anais laikais tik bajorų luomas tegalėjo eiti mokslus; muzikai baudžiauninkai nebuvo prileidžiami, jie visur buvo suvaržyti, beteisiai. Pastarasis teigimas, rodos, bus nusveriantis. Jo tėvas buvo medininkas, girių sargas, turėjo sodžiuję nedidelį žemės šmotą ir gyveno gana vargingai.

Apie Simano Daukanto jaunystės dienas žinių kaip ir nėra. Gimė jis 1793 metais spalio mėn. 28 d., iš Jurgio ir Kotrynos Daukantų, Kalvių sodžiuję, Linkimų parapijoje, Telšių apskr. Tėvai, sakoma, buvę blaivūs žmonės, nežinomi jiems buvę poniški svaiginamieji gėrimai ir Simanas paveldėjo iš jų stiprų kūną, galintį ir norintį dirbti, veikti.

Daukanto Mokslinimasis

Nors tėvai nebuvo turtingi, bet jie galėjo būti liuosnesni dvasioje ir bent kiek turtingiau gyventi, negu jų kaimynai baudžiauninkai. Tačiau ar jie būtų galėję leisti savo Simaną į mokslą patys vieni, be kitų pagalbos, reikia abejoti. Geradaris, kuris padėjo Simanui siekti mokslo, buvo Linkimų, vėliau Trukimų altaristas, kun. Simanas Lopacinskis, Daukanto giminaitis.

Pradžios mokslą Simanas ėjo žemaičių Kalvarijoj. Buvo tai prie Dominikonų vienuolyno įkurta keturių klasių mokykla, kurioj mokslas tęsėsi šešis metus. 1814 metais jis baigė tą mokyklą, būdamas vienas geriausių mokinių klasėje. Mokslas tenai buvo dėstomas lenkų kalba. Mokytojavu vienuoliai. Jie dėstė lenkų ir lotynų kalbas; tikybos ir doros mokymas užėmė pirmą vietą mokinių auklėjime; gazdinimas ir baidimas—buvo geriausios pedagogikos priemonės. Išmokti lenkų kalba tobulai—buvo reikalavimas.

SIMANAS DAUKANTAS

šaltinių, iš užrašų apie Lietuvą ir lietuvius, rastų kitų tautų kalbose, senuose knygynuose, archyvuose.

Daukanto pomirtinės sukakties proga pravartu žvilgtelėti į jo gyventą gadynę, į jo asmenį ir į tas apystovas, kuriose jam prisiėjo dirbti. Žvilgtelėdami, vadausimės tais daviniais, kurie yra vienur ir kitur įrekorduoti, vėlesnio ir vieno ir kito rašytojo užrašyti.

Pats Daukantas savo autobiografijos, rodos, nėra parašęs, nėra palikęs. Vadinasi, jis dirbo darbą ne kad save parodyti ir išaukštinti, bet kad nušviesti lietuvių tautos praeitį, parodyti tuos painius kelius, kuriais lietuvių tauta keliauvo, tas kovas, kurias ji vedė, tuos vargus, kuriuos lietuvių tauta ant savo pečių nešė.

Rinkdamas medžiagą šiam straipsniui, vienur („Aušroje“ 1885 m.) radau parašyta, jog Dau-

Bet tas reikalavimas pildėsi sunkiai, lietuvių mokinių kalba vis "atsiduodavo" žemaitiškumui. Pedagogikos priemonės neįkvėpė mokiniuose noro pamilti lenkų kalbą. Daukanto susirašinėjimui būdave lenkiški su žemaitiškumo priemaisomis, jis buvo linkęs vyti lenkų kalbą iš mokyklos, o įvesti ten lietuvių kalbą.

Istorijos mokytojas buvęs ten kun. Jok. Falkovskis, geras tos mokslo šakos mylėtojas ir žinovas, geras kalbėtojas. Gali būti, kad jo įtakoj Daukantas įgavo istorijos pamylimo diegus.

Kalvarijos mokyklos mokslo buvo permaža, kad galėjus įstoti į universitetą. O į vienuolyną ar seminariją stoti, matyt, jaunas Simanas neturėjo palinkimo. Todėl jis, su dešimčia rublių kišeniuje, pėsčias iškeliavo į Vilniaus gimnaziją.

Gimnazijos tvarka tuo laiku buvo iškrypusi iš pastovių vėžių. Priežastis—buvęs taip vadinamas prancūzmetis, besitęsęs šešis metus. Gimnazija buvo paversta ligonbučiu, o mokytiis prisieidavo tai vienuolyne, tai privačiame bute. Išsikrausčius prancūzams, ėmė laiko, pakol viskas įsirito į senas vėžes. Buvo vargo ir mokytojams ir mokiniams.

Mokslo programa buvo plati ir įvairi. Bet, be to, mokiniai buvo verčiami ir religines priedermes eiti. Jie kasdieną prieš lekcijas turėjo mišių klausyti. Gyventi galėjo ir privatiniuose butuose ir tam tikruose internatuose. Baimė palaikė tvarką, o baudos mokino protą. Įvairias privilegijas turėjo tik turtingieji. Plakimas rykštėmis buvo praktikuojamas ir slapta ir viešai, ir tai buvo nuolatinis dalykas. Klupdymas ant kelių už bile mažmožį—taip pat buvo madingas dalykas. Aštri šnipinėjimo sistema ir baudos ne vienam mokiniui taip įkiredavo, jog jie bėgdavo iš tos mokyklos. O betgi palyginant tą mokyklą su kitomis anos gadynės mokyklomis—ji buvusi viena geriausių.

Daukantas siekime mokslo laikėsi tarpe geriausių mokinių. Baigiantis mokslo metams, 1815 m. birželio 29 d. buvo vieši mokinių pasirodymai. Ketvirtos ir penktos klasės mokiniai skaitė savo raštus lenkų ir lotynų kalbose. Tarpe pasižymėjusių buvo ir Daukantas, penktos klasės mokinys.

Kova už Lietuvybę

1816 m. pabaigęs gimnaziją, Daukantas įstojo universitetan, moralinių ir politikos mokslų skyriun. 1818-19 mm. gavo teisių kandidato laipsnį ir mokėsi toliau. 1820 m. laikė egzaminus ir pasižymėjęs dargi dovanų gavo. Už parašytą tam tikrą mokslo darbą, jis gavo filosofijos magistro

laipsnį. (A. Janulaitis teigia, kad ne filosofijos, o *teisių* magistro laipsnį.) Daukantui baigiant mokslą, atsirado universitete gabus istorikas, vėliau ir gana paskilbęs, Jokimas Lelevėlis, bet Daukantui jis nepatikęs. Daukantas neturėjęs jam gero žodžio. O skyrė juodu tautinės idėjos. Lelevėlis, mat, daugiau rūpinosi Lenkija.

Studentuose pasireiškė noras rašyti lietuvių kalba. Pradėjo megstis istorija, poezija. Prisiejo susikirsti ir su priešingais gaivalais. Reikėjo parodyt ryžtingumo, reikėjo atsilaikyt. Kietasprandžiai žemaičiai pasižymėjo. Jų tarpe radosi ir Daukantas—žemaitis kūnu ir dvasia. Susimetę į tam tikras slaptas ir pusiau slaptas draugijas, būrelius, jie lavinosi, rūpinosi pažinti šalį, žmonių gyvenimą, skleisti mokslą, šviesą. Žemaičiai, dirbdami atskiru būreliu, rinko senąsias lietuvių knygas, žmonių dainas, rašė eiles, žodynus, gramatikas, knygeles.

Baigęs universiteto mokslus, Daukantas leidosi į keliones. Sakoma, aplankęs Vokietiją, Prancūziją ir Angliją. Karaliaučiaus archyvuose rinkęs medžiagą Lietuvos istorijai. Pats betgi nesipasakoja kur buvęs, ką daręs. Viename iš laiškų mini savo kelionę jūromis, kitur gi rodo pažintį su Karaliaučiaus archyvais. Svajoja apie Vatikano archyvus Romoje, kur esama begalės raštų Lietuvos istorijai.

Pamėgusį istorinius dalykus ir įgudusį darban rašyti Lietuvos istoriją, jį domino archyvai ir knygnai. Jis sėmė iš jų žinias, jis sekė įvairių nevidonų slepiamą tiesą ir statė Lietuvą ant kojų.

Kaip ilgai ir kieno lėšomis Daukantas važinėjo—trūksta žinių. Viena aišku, jis žmogus nebuvo turtingas ir savo lėšomis vargu išgalėjo keliones atlikti.

1825 m. Daukantas dirbo Rygos gubernatoriaus raštinėje. Kaip ilgai jis ten dirbo—neaišku. Teigiama, kad ten dirbant reikalauta nuo jo įrodyti bajorystės kilmę. Bet Daukantas to padaryti negalėjęs, nes jo bajorystės metrikos neatsakė reikalavimui.

Daukantas Griebias už Plunksnos

1834 m. jis apsistojo Petrapilyje, kur gavo raštininko vietą Senate, Lietuvos metrikos skyriuje (valstybiniame Lietuvos archyve). Archyvo medžiaga jis naudojos rašomai Lietuvos istorijai. Atspėdamas rašė jis ir kitais klausimais knygeles.

Petrapilyje Daukantas gyveno iki 1850 metų galo, retkarčiais Lietuvon parvažiuodamas. Už menką algą bedirbdamas drėgname ir šaltame

bute, sunykusios sveikatos viengungis-atsiskyrėlis, bijęs vyriausybės ir žmonių, nebejaunas, įgūsta visuomenės darban.

Susibičiuliavęs su profesoriavusiu tuo metu Petrapilio dvasinėj akademijoj kunigu, vėliau vyskupu Valančiumi, jis ir pats rašė ir kitus ragino rašyti ir leisti žmonėms įvairių jų kalba knygelį. Knygelėmis jis tikėjo prašviesias vargo žmones ir palengvinsias jiems kelti savo sunkų gyvenimą. Lėšas jo raštams išleisti davė kai kurie jo draugai, pažįstami. Daukanto kalbinimai Valančių darbuotis tėvynės gerovei, davė pasekmių. Valančius pasidavęs jo įtakai. Jis pripildė Valančių lietuviška dvasia, nukreipė jo akį į reikalingumą blaivybės ir mokslo Lietuvos žmonėms, ragino užsiimti rašymu ir raštuose vartoti gryną kalbą.

Matydamas, kad visas žmonių švietimo darbas turi būti pradinio pobūdžio, jis rašė jiems "Lietuvišką elementorių," "Žemaičių kalbos vadovėlį"; lengviems skaitymams jis leido "Fedro pasakėčias," "Robinzono apyskaites." O kad gimtoji kalba būtų gryna, nepasiduotų svetimųjų įtakai, jis rinko pasakas, dainas, patarles ir leido į lietuvišką liaudį. Jam liūdna buvo žiūrėti į sunykusią Lietuvos ūkį, skaudu žiūrėti į vargstančius brolius kaimiečius, ir todėl jis rašė ir leido jiems patarimų įvairiais ūkio reikalais: kaip auginti tabaką, apynius, kaip prižiūrėti bites, kaip apsisaugoti ugnies, kaip auginti vaismedžius, kaip rinkti medžių sėklas; apie pašaro žoles, girių auginimą ir tt.

Didžiausias Daukanto darbas-rašinys—tai bus "Lietuvos Istorija," išleista po jo mirčiai Amerikoje, dviejuose tomuose. Jis šiam veikalui, kaip jau sakėme, rinko medžiagą įvairiuose archyvuose. Jis tame veikale pasirodė turįs didelio patrioto sielą ir, kaip teigiamą, tokiu dideliu įkvėpimu ją rašė, kad vietomis net poetinis pulsimas jaučiamas. Jis mato savo tautą suvargusią, apsuptą priešų, besistengiančių pavergti ją, ir dreba iš skausmo istoriko širdis; čia vėl jis mato ją palengva bekylančią iš vargo, susilaukiančią daugiau užtarėjų,—ir džiaugiasi jo dvasia, ir visus tuos džiaugsmus ir vargus sukaupia rašomon istorijon, kuri ir pajudino daug tėvynės sūnų. Tuo atžvilgiu, anot rašytojo St. Būdavo, ir yra brangintina mums toji knyga.

Kitame svarbiame veikale "Būdas Senovės Lietuvių Kalnėnų ir Žemaičių"—irgi jaučiame jo kilnios sielos dvelkimą. Šiame veikale jis išdėstė įvairias lietuvių būdo ypatybes, parodė, kaip senovės lietuviai gyveno, koks buvo jų auklėjimas, darbai; jų buklumas, vaišingumas, pažiuos

į pomirtinį gyvenimą; jų teismai, karyba ir t.t. Šis Daukanto veikalas dar ir šiandien turi gana didelės svarbos ir jo dalyje yra paimtos nūdienės lietuvių literatūros chrestomatijon, kaipo svarbus supažindinimas lietuvių jaunimo su mūsų protėvių būdu ir, ne mažiau, su Daukanto žodinga rašysena.

Daukantas Kaip Rašytojas

Daukantas rašė pakuršio žemaičių tarme, ir tatau gal kiek trūkdė jo raštų plėtimuisi. Ne visiems toji tarmė lengvai skaitėsi tada, ne visiems ji lengvai skaitytusi ir šiandien. Štai jo rašyenos pavyzdys:

"Tejp wisurgarsingasis karwedis ir rieditojas (Witautas) sawa amžiuoji palika labaj platę Lietuvą, kurios rubežej nū saulielidia upes Bug, nū pietū Juodoja jura, nū saulietekia upi Don ir Ugra, pili Wiazma ir Možaisk, nū sziaures žemajtiū jura. Tankej Tautorėms dawia Kanus: Wieszpatej Bulgarū, Walakū ir Muldawionū klausia; ligi dali didije kunigajkszej Moskwos, Twera ir kunigajkszej Rezanian jeszkoja bendrybas ir globas. Karalej Danū ir žuwiedū, Ciecorej saulietekia arba Grekonū, Turkū ir Teutonū jo bendrybas mejlawa. Vienu žodiu didis buwa waldimieras, bet dar didesnis butū buwis, kad jis butū iszkala Wilniuji ar Trakiuse ikuris. Toie gadinie arba jo amziuoje daug jau swieta buwa szwiesa ir labaj mokyta. Pinigū jis nestokoja, kur tiktaj jo garbe rejkalawa. Ne butū szenden tos patarles, jog i Lankus rejk ejti prota jeszkoti, o i Lietuvą pinigū, nesgi Lankai turieja auksztuoję iszkala Kriokuwoje, o Lietuwa nekokios."

Perspausdinant Daukanto raštus vėlesniais laikais, kuomet lietuvių kalbos rašyba jau tapo labiau subendrinta ir modernizuota, aišku, Daukanto rašysena pataisoma, bet jo stilius, jo žodžingumas paliekamas. Skaitydami jo "Būdą," rasime daugybę tokių žodžių, kurių nūdienos rašytojai visai nebevartoja. Tačiau asmuo studijuojąs lietuvių kalbą, noriai imsis ir ėmęs nesi-gailės, kad susipažino su Daukanto žodžingumu,—kaip lygiai nesigaili ir tie, kurie studijuodami anglų kalbą, seka Shakespearą.

M. Gustaitis, autorius "Stilistikos," dėstydamas pragmatinių ir meningųjų pasakojimų reikšmę, sako: "Pragratiniuose pasakojimuose daugiau krepiama domės į tai, kad patys faktai būtų tiksliai paduoti ir jų priežastys kritingai išaiškintos; meninguosiuose gi pasakojimuose ypačiai paisoma yškaus ir vaizdingo nuotikių dėsty-mo. Geresni pasakojimų kūriniai turi abu šiuo

du gaivalu suderintu, pavyzdžiui S. Daukanto 'Lietuvos Istorija' pilna gyvų, karštai patriotiškų paveikslų greta su gausumu tikrų istorinių žinių žinelių." Reiškia, rašymo darbe Daukantas buvo meistras.

Daukanto darbų gausa ir anuolaikinė jo raštų svarba iškelia jį į tokią aukštumą, kurioje randasi pirmaeiliai šių dienų rašytojai. Jis nebuvo vienašalis, jis dirbo kiek galint platesnei visuomenei, jis dirbo visai tautai.

"Mokslo nuopelnai tenka gerbtinam mūsų tautos rašytojui—Daukantui,—sako Pr. Baltiejus.—Daukantas dirbdamas visą gyvenimą su pilnu uolumu, parašė vieną svarbiausių veikalų: 'Žemaičių ir Kalnių Būdas.' Tuo veikalu jis pramina kelią prie tautos psichologijos studijų ir įneša nemažą susidomėjimą lietuvių dvasia pačiuose lietuviuose bei svetimtaučiuose. Tiesa, jo veikalai dalinai tendencingi, veikiant į jį stipriai tėvynės meilei, vienok tas nemažina jam garbės. Daukantas lieka tuo stipriu mūsų tautos primityvės mokslo kūrybos šulu, kuriuo net rėmės vėlesnieji lenkų kalboj rašantieji rašytojai; jo tad mesta prislėgtai tautai savistovės kūrybos mintis, kas negalėjo būti be atgarsio ir mūsų tautos atgijime."

O reikia pasakyti, kad pirmesnėji "lietuvių literatūra buvo grynai religinio pobūdžio ir tarnavo vien tikybiniams tikslams atsiekti. Mat, lietuvių gyvenimas XVI ir XVII šimt. buvo mėtomas dviejų nesutaikomų sriovių: protestonystės ir katalikybės. Kultūros pažanga gi reikalavo aktyviu būdu kuogreičiausiai išspręsti tą opųjį tų laikų klausimą: ar lietuviai liks katalikais ar protestonais. Katalikybės atstovais tuo būdu buvo: Daukša, Širvydas, vysk. Giedraitis ir kiti. Protestonystės dvasią gi skleidė žymiausiai šie prūsų rašytojai: Mažvydis, Bretkūnas, Vilentas ir Repagelionis. Kova daugiausiai ėjo spaudoj, nors pasitaikydavo ir šiaip jau susirėmimų, kurie platesnės prasmės neturėjo. Laikui bėgant pergalė pasviro katalikybės pusėn ir jos idealai stipriai suaugo su lietuvių siela.

"Vėlesniame laike lietuvių literatūra pasiliuosuoja iš tikybinės ekstazės ir įgauna moderninio pobūdžio. Visas tada minties pasaulis susispiečia trijuose rateliuose—mokslo, dorovės ir meno, kurie niekad nesustoja suktis apie bendrą saulę—tėvynės meilę.

"Mokslas turi didžios svarbos tautiniam atgijimui; jį galima palyginti į palaimos angelą su ištiesta stebūklingai gelbstančia ranka." (Pr. Baltiejus.)

Žvelgiant kiek pasaulinės ir tikybinės literatūros buvo išleista nuo pat surandamų davinių iki spaudos atgavimui, grupuojasi šitokios skaitlinės: nuo 1533 m. iki 1833 pasaulinių leidinių tebuvo išleista tik 45, o tikybinių 258. Gi nuo 1833, imant dešimtmečiais, gaunasi štai kiek:

	Pasaulinių	Tikybinių
1834-1843	22	37
1844-1853	51	70
1854-1863	71	196
1864-1873	71	143
1874-1883	124	146
1884-1893	352	234
1894-1903	598	188

("Kultūra" 1924 m. nr. 4.)

Pasaulinė literatūra, matome, pralenkė tikybinių. O pasaulinės literatūros (ir vien tiktai tokios!) rašytojas buvo ir Simanas Daukantas. Aišku, ir šiame klausime jam priklauso žymus kreditas.

Nors ir per šimtmečius Lietuva buvo nustojusi politinio gyvenimo, tačiau ji "neprarado savo tautinio veido. Kad ir keldama politinį ir socialinį (baudžiavų tvarkos) jungą, Lietuva XIX amžiuje reiškė gyvą kultūros gyvenimą. Iš pradžių bajorai jį pareiškė Vilniaus universitete (1803-1831) ir jo sukurtoje visuomeninėje atmosferoje, duodami pasaulio poezijai vieną jos didžiausių galiūnų Adomą Mickevičių, o pačiam Lietuvos kraštui—naujos gadynės šviesuomenę, Kraševskio ir Kondratavičiaus poeziją iš Lietuvos praeities, baudžiauninkų užtarėją Pošką ir šiaip kilnios, šviesios kultūros tradicijas, pamatas pirmųjų veikėjų, poetų ir šiaip rašytojų, išėjusių iš liaudies—Strazdo, Daukanto, vysk. Valančiaus, vysk. Baranausko. Visuomeninis ir kultūrinis Lietuvos šviesuomenės veikimas gavo susiremti su centralistinėmis rusų valstybės tendencijomis ir baigėsi nenusisėkusių bajorų sukilimu 1831 ir 1863 m., universiteto uždarymu, Lietuvos Statuto panaikinimu, žymesniųjų veikėjų ištremimu ir kitomis represijomis, bet ir baudžiavų panaikinimu (1864), kuris leido kaimiečiams, nusikračius privilegijuotų bajorų valdžią, stoti savaimingon kultūrinėn kovon, siektis nepriklausomos tautos gyvenimo." (M. B-ka.)

Daukanto Kūriniai

Daukanto parašyti veikalai ne visi buvo išleisti jam begyvenant. Kai kas gal liko ir visai neišleista. Ar pilnas išleistų ir neišleistų jo veikalų surašas pavyko surinkti—netvirtinu. Štai kas seka:

(1) Prasmą lotynų kalbos

- (2) Abėcėlą lietuvių Kalnienu ir Žiamaiczu
- (3) Kningelę apie žinias Draugystės nusiturėjimo
- (4) Gyvatas didžiųjų karvaidų
- (5) Phedro pasakos
- (6) Dainas žiamaiczu pagal žodžius dainininku iszraszytus
- (7) Pamokinimą apie auginimą tabako
- (8) Parodymą kaip apynius auginti
- (9) Biczių kningelę
- (10) Ugnies kningelę
- (11) Pamokslas apie sodnus arba daigynus vaisingu medžių
- (12) Pamokymas kajp, rinkti medines sėklas
- (13) Budas senovės lietuvių Kalnienu ir Žiamaiczių
- (14) Paszaro žolės sėjamosios
- (15) Pasakojima apie veikalus Lietuvių tautos senowie
- (16) Istoryje Żemaytyszka (Šis veikalas išleistas Amerikoje vardu "Lietuvos Istorija")
- (17) Palangos Petras
- (18) Apie auginimą girės
- (19) Gaspadorius
- (20) Lietuviszkas elementorius
- (21) Justinaus Historiarum iszguldymas
- (22) Rubinaiczio Peluzės gyvenimas
- (23) Žemaiczių kalbos vadovėlis
- (24) Robinzono apsakaites.

Daugelį šių veikalų Daukantas parašė pagal kitus autorius arba išvertė iš kitų kalbų. Kad parodyti, jog lietuviai turi nemažą rašytojų, jis po savo veikalais pasirašinėjo įvairiais vardais: Jokys Laukys, K. W. Myle, Jonas Purvys, Račgaunis, Žeimys, Szauklys ir t.t.

Kunigas Valančius patapęs vyskupu 1850 metais pakvietė Daukantą vykti pas save į Varnius, žadėdamas mokėti jam algos 200 rublių į metus už jo triūsą dėl tėvynės; be to, žadėjo atspausdinti ir jo parašytą "Lietuvos Istoriją." Tačiau kai Daukantas apsigyveno pas jį, tai pasijuto apsunkintas bergždžiais darbais: skaitymu apakusiam kunigui Kodainiui knygų (po 3 valandas į dieną), rašymu lenkiškai žemaitiško žodyno, perrašymu lenkiškai prancūziško žodyno ir t.t. Neilgai trukus net ir skirtą jam algą sumažino iki 150 rublių. Daukantas tuomi nebuvo patenkintas. Tarp jo ir vysk. Valančiaus prasidėjo nesutikimas. Sergančiam Daukantui vyskupas nedavė nei arklių nuvažiuoti pas gydytoją.

"Po penkių metų buvimo Varniuose, Daukantas pėsčias ir sargalingas traukė į Svirlaukį, įieškodamas prieglaudos pas Petrą Smuglevičių,

o iš čia po kelių metų jis persikėlė pas savo draugą kun. Ign. Vaišvilą į Papilę... Barnis tarp Daukanto ir Valančiaus vėl išlipepsnojo. Daukantas per laiškus išmetinėjo vyskupui, kad per jį visai esąs nuplikęs ir istorija likusi neatspausdinta... O vyskupas iškoliojęs jį." ("Lietuviškieji raštai ir raštininkai.")

Užėjus maištmečiui 1863 m. vyriausybė išveždino kun. Vaišvilą į Švenčionius, o Daukantas likęs be globėjo, didžiausiame varge gyveno. Sugrįžus Vaišvilai atgal prieš pat Daukanto mirtį, Daukantas mirė jo globoje—suvargęs, palinkęs, į kuprą susimetęs...

Diduomenei—ponams Daukantas nesigailėjęs karčios tiesos sakyti; nuolatos iškeldavęs jų nedorybes ir žmonių skriaudas. Pats besididžiudamas garsia lietuvių praeitim, skųsdavosi dabartiniu jos nupuolimu ir linkėjo, kad žmonės pradėtų branginti savo šalies praeitį, labiau save gerbtų, nesileistų save niekinti,—tat ir patiems gyvenimas palengvėtų.

Lietuvių visuomenė Daukanto darbus įvertino. Ji nedvejojančiai pasakė, kad jis buvęs didžiausias savo gadynės lietuvių rašytojas ir kultūrinė. "Vien. Lietuvininkų" 25 metų sukakties laidoje apgailima, kad "Lietuvos Istorijos" rankraščio perrašytojai labai "pasimandravo" ir betaisydami Daukanto kalbą, taip ją sugadino, kad pusę vertės ir grožės atėmė (Daukanto buvo parašyta grynai žemaitiškai)!...

Daukanto žiniomis ir rašto pavyzdžiais naudojosi ir kiti rašytojai. J. Štuopis ("Židinio" nr. 5-6, 1932 m.) teigia, jog vysk. Valančiaus "Antano Tretininko Pasakojimai" yra "labiau panašūs į Daukanto 'Būdą' ar 'Liet. Istoriją'... Ir tikrai kai kurios vietos šių Valančiaus pasakojimų primena Daukantą: senovės lietuviai čia parodyti tikri milžinai, narsuoliai ir be galo dideli patriotai." Reiškia, Valančius rašė Daukanto įtakoje, nes jis buvo aštuoneta metų ir jaunesnis už Daukantą. Gi Valančiaus raštai pradėjo iš spaudos išsėdinėti tik prieš Daukanto mirtį. Be to, jei mes Valančių žinome kaip įvedėją plačios blaivybės Lietuvoje, tai, pasak šliupo, šio kredito dalis irgi turi tekti Daukantui, nes "...jau žinome, kad norą rašyti dėl lietuvių įkvėpė vyskupui Daukantas, lyginai kaip Daukantui priguli ir pirmoji misliis apie įvedimą blaivybės... Tankus susitikimas su Daukantu palikęs žymę ir ant kalbos Valančiaus."

Kunigas Vaišvila, kurio globoje Daukantas mirė, pastatė ant jo kapo akmeninį paminklą su

(Taša ant 31 pusl.)

PRISIMENANT 1926 METŲ GRUODŽIO 17-tą

E. R.

JAU BUVO vėlyva naktis. Seimas vis dar posėdžiavo, svarstė biudžeto projektą. Jis norėjo baigti darbą ir be rūpesčio švęsti prezidento dr. K. Griniaus 60 metų sukaktuves.

Tuo tarpu raitelių eskadronas apsupo seimą. Būrys karininkų įėjo vidun. Šveicorius dalį jų nuvedė į prezidiumo duris, kita dalis liko koridoriuose. Vienas aviacijos leitenantas pertraukė seimo nario kunigo Krupavičiaus kalbą ir pareiškė:

—Ponas pirmininke, seimui duotas įsakymas išsiskirstyt.

Seimo atstovai, seimo pirmininkas dr. Staugaitis ir posėdyj pirmininkavęs inž. S. Kairys atsistojo. Kairys tarė:

—Atsiprašau, kieno vardu įsakymus duodi?

—Karo diktatoriaus vardu.

—Gal tamsta malonėtum apleisti salę, kad seimas galėtų susitarti.

—Ne, aš įsakau seimui išsiskirstyt.

Tada seimo pirmininkas žvilgterėjo į salę ir pareiškė:

—Skelbiu seimo posėdį pasibaigus. Sekantis pasėdis bus sušauktas mano pranešimu.

Seimo nariai skirstėsi iš salės. Dešiniosios opozicijos atstovai: krikščionių demokratų bloko ir tautininkų partijos nariai įvykiu buvo patenkinti. Jie tam iš anksto buvo pasiruošę ir todėl tyčia taip ilgai užtęsė posėdį. Neturėdami pasitikėjimo tautoje, jie laimėjo sąmokslu keliu.

Taip žlugo vos šešis mėnesius tevaldžiusi Lietuvos Respubliką koalicinė socialdemokratų ir valstiečių liaudininkų vyriausybė. Tai buvo 1926 metais gruodžio mėn. 17 dieną. Tą dieną Lietuva virto kalėjimu.

* * *

Pirmasis slaptosios policijos automobilis skubėjo į žaliąjį Kalną, į žemaičių gatvę II Nr. Ten gyveno Karolis Požėla. Tačiau jo nerado namie. Ant stalo suversta laikraščių krūva, guli atvirsta knyga, atkimštas rašalo buteliukas. Bet jo nėra. Jis tik ką buvo išėjęs pas Juozą Greifenbergerį pranešti jam apie tai, kas šią naktį atsitiko. Ten nusivijo ir persekiotojai. Ir čia juos abu užklupo pasirengusius išeiti. Pora minučių ir jų jau būtų neberadę. Tada laikrodžio rodomė 5 valandą ryto.

Policija rankiojo visus, kas tik galėjo būti įtartas komunistu, kas dalyvavo profesinėse dar-

bininkų sąjungose, kas kalbėdavo mitinguose ir susirinkimuose. Kalėjimo tarnai medžiojo savo priešus.

* * *

Vidutinio didumo kambarys, pilnas prikimštas žmonių. Tai ne kalėjimo kamera ir ne daboklė. Tai paprastas raštinės kambarys, iš kurio išnešti visi baldai, paliktas tik vienas stalas. Šiandien čia talpina suimtuosius. Kiti dar tušti, laukia atvedant. O šis jau taip prigrūstas, kad sunku ir apsisukt.

—Užteks jau. Veskit kitur, čia ir taip jau nebėra vietos,—šaukia keli balsai iš vidaus.

—Nieko, nenusprogsit,—atsako šnipas ir įstumiama pro duris dar vieną.

Vos pro duris įžengęs naujokas godžiomis akimis ima dairytis po kambarį. Jis kažko jieško. Prirūkytų dūmų debesys ir ištisas galvų miškas kliudo jam žvilgterėti į visus kambario kampus. Gelžkeliečio drabužiai rodo, kad jis paimtas tiesiog iš darbo. Jis dirbo gelžkelio depo dirbtuvėse ir buvo aktingas gelžkeliečių profesinės sąjungos narys. Jo pavardė—Barkauskas.

Vieną iš minios jis pažino. Studentą, kuris dažnai kalbėdavo mitinguose. Gelžkelietis alkūnėmis skindamas sau kelią prisijrė prie savo pažįstamo ir nė nepasisveikinęs paklausė:

—O kaip su juo?

—Su kuo?

—Na gi su juo, su Karoliu,—nervingai atkirto gelžkelietis ir savo akis įsmeigė į pažįstamojo veidą.

—Jis čia.

Barkauskas nuleido galvą. Bet staiga, lyg ką atsiminęs, vėl ją pakėlė.

—Na, o Juozas?

—Ir jis čia.

—Nekalbėkit,—pasigirdo skardus vieno prie durų stovėjusio karo policijos kareivio balsas.

Darbininkas jo negirdėjo. Jis tik beviltiškai pakratė galvą ir lyg po sunkia našta kiek sulinko. Minutę palaukęs paėmė studentą už rankos ir tartum gelbėdamasis dar kartą užklausė?

—Betgi Kazys?

Užuot atsakęs jo pažįstamasis parodė akimis į kampan. Ten krūvoj buvo visi tryš. Ir gelžkelietis, matyt dar vis nepasitikėdamas savo akimis, pasieniu pasistumė arčiau.

—Taip visi keturi. Ir Rapolas Čiornij čia.

Barkauskas nebeabejoja. Jis tik atsirėmė į sieną ir nejučiomis ne tai savęs, ne tai kitų paklausė:

—Tai kas dabar bus?

* * *

Gruodžio 18 dieną areštuotuosius ėmė registruoti, klausinėti, kada, kur gimęs, kur mokėsis, dirbęs, kokioms organizacijoms priklausęs. Ir paskutinis klausimas:

—Kokio esi nusistatymo dėl naujos valdžios?

Atsakymai buvo labai įvairūs; tačiau į paskutinį klausimą beveik visi atsakydavo vieno-
dai:

—Kiek naujoji valdžia reiškia didesnę reakciją ir gyventojų spaudą, tiek mano nusistatymas dėl jos yra neigiamas.

Apklausinėtus vedė į interesantų kambarį, kur buvo sulaikyti seimo nariai socialdemokratai Galinis ir Epšteinas. Pirmasis buvo gan ramus. Gi antrasis nuolat nerimavo. Vos tik įeina koks policijos valdininkas, jis tuojau kreipiasi:

—Ponas, pasirūpinkite mane greičiau paleisti; namuose liko žmona, ji labai nerimauja ir jei aš naktį nepareisiu, gali dar kažin kas su ja atsitikti.

Kiekvienas valdininkas, žinoma, labai apgailėstaudavo šypsodamasis, kad jis nieko šitam reikale padėti negali, kad tik vienas viršininkas čia visagalis.

—Tad ponas būkite džentelmenas, nuveskite mane pas viršininką. Mano žmona stačiai serga. Jis mane supras, juk aš žmogus ir jis žmogus.

Kreipėsi į kiekvieną girtą ir negirtą. Bet viskas ėjo veltui. Jau seniai sutemo, užsidegė miesto žiburiai, o jo paleisti niekas nesiruošia. Ir pas viršininką neveda.

Tada jis ėmė prašyti budinti valdininką paskambinti telefonu jo žmonai ir pranešti, kad jos vyras daktaras Epšteinas tebėra sveikas ir gyvas. Valdininkas nors ir labai nenoromis, vis dėlto sutiko. Vos tik pasigirdo žmonos balsas, daktaras tituluodamas budintį džentelmeną ir kitais labai maloniais vardais, pusiau mandagiai, pusiau nachališkai ištraukė iš rankų trubele ir pats pradėjo kalbėti. Bet pamatęs kitas valdininkas, bjauriai nusikeikė ir griebęs trubele nutraukė labai graudų pasikalbėjimą. Tautos atstovui pranyko visos viltys sugrįžti namo naktį pas žmoną. Jis nusiminė, nuleido galvą, rodos, visos pasaulio nelaimės užgriuvo ant jo pečių. Atsisėdo į kampą ir nutilo.

Keletui valandų praslinkus atvarė dar vieną seimo narį socialdemokratą Paplauską. Šis pranešė, kad vakare šaukiamas seimo posėdis ir jie

privalo jame dalyvauti. Seimo nariai, turį konstitucijos suteiktą imunitetą, prieina prie budinčio ir ne prašo, o reikalauja išleisti seimo posėdinį, pabrėždami, kad niekas negali ir neturi teisės kliudyti jiems eiti seimo narių pareigas.

—Užmirškite seimą ir konstituciją. Spjaut man viskas. Aš dabar jūsų šeimininkas.

Slaptosios policijos valdininkai jautė didelį malonumą išniekinti savo respublikos parlamentą, tarsi pabrėždami, kad dabar durtuvas yra galingesnis už visus konstitucijos paragrafus.

* * *

64 nepaprastas seimo posėdis buvo sušauktas gruodžio mėn. 19 dieną. Pirmininkavo dr. Staugaitis; iš 85 seimo atstovų dalyvavo tik 43. Vyriausybės ložas užėmė nauji ministeriai: šamokslininkai tautininkai ir krikščionys "demokratai."

Seimo pirmininkas:

—Yra gautos raštas: "Ponui Seimo pirmininkui. Pasirėmęs Lietuvos Valstybės Konstitucija (par. 45) turiu aukštos garbės pranešti, kad nuo šio rašto įteikimo dienos atsistatydinu kaipo Respublikos prezidentas. Kaunas, 1926 m. gruodžio mėn. 18 d. Grinius, Respublikos prezidentas. Prof. A. Voldemaras, ministeris pirmininkas."

—Be to, aš turiu garbės Seimui pareikšti, kad aš irgi atsistatydinu iš Seimo pirmininko vietos.

Nauju Seimo pirmininku 33 balsais išrenkamas Al. Stulginskis, o prezidentu A. Smetona. Už jį balsavo 38 nariai. Pakako ir tiek. Formalumas atliktas.

Galvėse visur vaikščiojo ginkluoti kariuomenės patruliai. Kai kur stovėjo tankai ir kulksvidžiai. O sienos buvo nuklijuotos skelbimais, pasirašytais majoro Plechavičiaus ir pulkininko leitenanto Grigaliūno-Glovacko. Jie skelbė apsiausties stovį Kaune ir karo stovį visoje Lietuvoje. Už betkokį nepaklusnumą naujai vyriausybei buvo siūloma mirties bausmė sušaudant.

NAUJOJ TVARKOJ GYVENIMAS

Kai Sovietų žmonės kalba, tai jie apsiginklavę patyrimais ir atsiekimais. Taika yra pirmiausias žygis, kurio reikia griebtis kuogreičiausia ir be jokio išsisukinėjimo. Kelia į žmogaus smagumą atidaro tik tokia socialinė santvarka, kurioje pati galimybė vieno žmogaus smagumą sukurti pagelba kito žmogaus nelaimės yra sunaikinta.

Mes nenorime savo santvarkos užkarti kitiems. Mes tokio tikslo visai neturime. Mes stome savo socialistinę visuomenę ir rūpestingai saugome jos taikų vystymąsi ir ramybę prieš užpuolimus iš lauko. *Aleksiejus Tolstojus.*

MES NORIME AMERIKOS TIKRAI VISIEMS

LANGSTON HUGHES

Langston Hughes yra bene žymiausias Amerikos negras rašytojas. Čionai dedame jo prakalbą, pasakytą Trečiam Amerikonų Rašytojų Kongrese, įvykusiam birželio 2, 1939, Carnegie Hall, New Yorke.

JAU DU SYKIU aš turėjau garbę atstovauti Amerikos Rašytojų Lygą tarptautiniuose rašytojų kongresuose, įvykusiųose užsienyje, Paryžiuje ir Ispanijoje. Europoje aš pirmiausia kalbėjau kaip amerikonas ir kaip rašytojas, o tik paskui kaip negras. Šiandien, New Yorke, šiame Amerikonų Rašytojų Trečiam Kongrese, aš jaučiu, jog aš turiu, dėl demokratijos gerovės, pakeisti savo kalbos tvarką ir pirmiausia kalbėti kaip *negras ir rašytojas*, o tik paskui kaip amerikonas. Todėl, kad Amerikoje negrai yra laikomi antroje eilėje. Visos tos problemos, kurios yra Hitlerio Vokietijoje žinomos žydams,

LANGSTON HUGHES

mums, kurie esame negrai, yra žinomos demokratiniėje Amerikoje. Skirtumas tik tame, kad mes čionai galime atvirai kalbėti apie savo problemas, rašyti apie jas, protestuoti ir stengtis pagerinti mūsų sąlygas. Vokietijoje žydai tos teisės neturi. Demokratija duoda mums laisvę turėti vilties ir daryti ką nors atsiekimui jos. Kadangi mes gyvename demokratijoje, šiandien aš galiu stovėti čia prieš jus ir kalbėti į jus apie demokratijos problemas ir apie save.

Kadangi čionai yra rašytojų kongresas, tai aš ir eisiu prie problemos, kaip rašytojas. Aš kalbėsiu apie rasinį atskyrimą, kaip jis paliečia rašytojus, kaip jis paliečia mane—ir kuomet aš sakau mane, aš neturiu mintyje mane asmeniškai, mane vieną. Žodžiu “mane” aš turiu mintyje visus tuos negrus rašytojus, kurie šiandien stengiasi išdėstyti ant popieros, formoje eilių, prozos arba dramos Amerikos gyvenimą, kokį mes pažįstame.

Štai kokios yra mūsų problemos: Pirmoje vietoje, redaktoriai ir leidėjai žiūri į negrų knygas kaip egzotiškas (kokias tai svetimas, keistas).

Negrų medžiaga, kaip ir chiniečių medžiaga, arba rytindijiečių medžiaga, dedama į tam tikrą kategoriją. Žurnalų redaktoriai tau pasakys: “Mes galime sunaudoti negrų apysakų tik tiek ir tiek į metus.” (O “tiek ir tiek” visai mažai.) Knygų leidėjai pasakys: “Mes jau turime vieną negrų novelę savo suraše šį rudenį ir užteks.”

Todėl negrų rašytojų knygoms turgavietė labai apribota, jei mes norime rašyti apie save. Ir juo teisingiau mes apie save rašome, tuo dirva mūsų knygoms ir šiaip raštams darosi siauresnė. Tos apysakos apie negrus, parašytos negrų rašytojų arba baltveidžių rašytojų, kurios geriausia parsiduoda ir už kurias autoriai yra gavę dovanas, beveik visuomet tik labai mažai teliečia faktus apie negrų gyvenimą. Tose knygose negrų laužynai didmiesčiuose padaromi smagiausiomis vietomis ir mūsų plantacijos pietinių valstijų gilumoje perstatomos idiliškomis grazybėmis. Tokiose knygose nerasi alkio ir socialinio atskyrimo, nerasi linčiovimų ir baimės, nerasi bauginimų ir terorizavimo. Egzotiškas yra malonus ir linksmas—gal būt dar patetiškas ir melodramatiškas, bet ne tragiškas. Mes skaitomi egzotiškais (kokiais tai svetimais). O kuomet mes nustojame buvę egzotiškais, mes nebe parsiduodame gerai.

Aš žinau, be abejonės, kad labai mažai mano rasės (negrų) rašytojų daro pragyvenimą rašymu. Žmogus turi būti labai laimingas ir labai išgarsėjęs, kuris iš rašymo galėtų pragyventi. Bet daug baltveidžių amerikonų rašytojų gali pasidaryti pragyvenimą tose dirvose, kurios vienaip ar kitaip yra surištos su rašymu. Jie gali būti profesionališkais rašytojais, darą pragyvenimą iš savo literatūrinio išgarsėjimo ir savo uždarbiu pasidaryti liuoslaikio poilsui. Jų knygų gali būti geros arba prastos, jie gauna darbą editoriniuose ofisuose, leidėjų štabuose, išleistuvėse, prie radio arba judžių. O beveik niekados tokio užsiėmimo neduos negrui rašytojui, nors tas rašytojas būtų toks garsus, kaip nabašninkas James Weldon Johnson buvo, arba toks puikus apysakininkas, kaip yra Richard Wright. Gal kai kada kas nors suteiks atsižymėjusiam negrui rašytojui kokią nors dovaną, arba progą lankyti nemokamą mokyklą, bet niekad neduos darbo. Bile negrui labai sunku tapti profesionališku rašytoju. Žurnalų raštinės, dienraščiai, lei-

dėjų ofisai taip kietai uždaryti mums Amerikoje, kaip kad mes būtume nearijonai ir gyventume Berlyne.

Negrai novelistai negali savo apysakas paroduoti judžių savininkams. Jokia judžių firma Amerikoje, visoje judžių istorijoje, dar neišdrįso padaryti nors vieną filmą, panaudodama pamatinę dramatinę medžiagą iš negrų gyvenimo—nei jokia. Nei vienos filmos! Judžiuose mes esame tarnai, klaunai, arba kvailiai. Mes esame tema komedijai. Mes esame komiški ir labai juokingai. Ir ta medžiaga iš negrų gyvenimo, kuri yra naudojama judžiuose, labai retai esti negrų parašyta.

Pirmutinėje vietoje aš kalbu apie gyvenimo pasidarymo problemą, nes tai yra pamatinė problema. Dauguma nedavaliusių rašytojų miršta jauni, arba nustoja rašinėję, nes jie priversti daryti gyvenimą kitu užsiėmimu.

Arba paimkime prakalbų dirvą, kuri yra šaltinis įplaukų daugeliui baltveidžių rašytojų. Vadovaujanti prakalbų parūpinimo biurai nepriima negrų kalbėtojų. Tūkstančiai moterų klubų ir forumų niekados nekviečia ir nekvies negrų kalbėtojų. Kadangi tokiuose atsitikimuose dalyviams duodama arbatos išsigerti, tai socialės lygybės faktorius, žinoma, įeina į suruošimą suėigos. Visoje eilėje mūsų respublikos valstijų įstatymų draudžiama viešoje vietoje sykiu baltveidžiams ir negrams gerti arbatą.

Jeigu negrui rašytojui prisieina pamaršrūtuoti su prakalbomis, tai jis susiduria su įvairiausiais keblumais, su kuriais tenka susidurti juodveidžiui pakeleiviui. Pietinėse valstijose nevalia negrui sėdėti tam pačiam vagone su baltveidžiais, neigi stotyje būti tam pačiam laukiamajam kambaryje. O jeigu važiuosi automobiliumi, tai nerasi negrams kempinių apsistoti, tik labai retai užėisi tokių valgyklų, kuriose negras gautų pavalyti. Visur viešbučiuose stoka negram patarnavimų. Nesenai Springfield, Ill., viešbutis Lincoln atsisakė įsileisti dainininkę panelę Marion Anderson, kuri ten buvo nuvykus dainuoti pirmam vaidinime veikalo „Jaunasis Lincolnas.“

Dešimts dienų atgal mano geras draugas, gerai žinomas negras novelistas, kurio jau trečia apysaka tapo išleista, buvo pakviestas į didžiulio moterų klubo patalpą pakalbėti apie jo vėliausią apysaką. Atėjus prakalbų laikui, prelegentas negalėjo įeiti į svetainę, nes patarnautojas neįleido. Tas mano draugas turėjo nueiti ant kampo į vaistinę ir iš ten pašaukti klubietes, idant jos išeitų ir jį įsivestų vidun, nes patarnautojas jo neįsileidžia. Matote, patarnautojai pripratę prie

negrų atskyrimo ir jie neįleis juodveidžio į viešbutį arba į klubo patalpą net ir tokiam atsitikime, kuomet juodveidis esti pakviestas kaip svečias. Amerikoje negrai, ar jie būtų rašytojai ar ne, verčiami naudoti įėjimui tarnams skiriamas duris.

O kai tokie dalykai surašomi į knygą, tai, aišku, jie nesti egzotiški arba žavėjanti. Juose nėra saldaus humoro ir todėl tos knygos nelabai teparsiduoda. Vienas mūsų seniausių ir kultūriškiausių amerikinių žurnalų, atmesdamas vieną mano apysaką—žinoma, jis turėjo pilną teisę nepriimti, jeigu apysaka būtų pasirodžius literatūriniai netinkama,—parašė man mažytę pastabėlę. Žurnalo redaktorius sakė: „Mes tikime, kad mūsų skaitytojai tebeskaito knygas dėl smagumo.“

Taigi, darant sutrauką. Negrų rašytojų knygoms dirva labai apribota. Darbų, kaip profesionališkiesiems rašytojams, redaktorių pagalbininkams, rankraščių skaitytojams ir tt., beveik nėra. Hollywoodas, kas liečia negrus, gali būti Hitlerio kontroliuojamas — negrams ten vietos nėra. Negras, ar tai būtų rašytojas ar ne, negauna patarnavimo viešose įstaigose arba kelionėje. Juodveidžiai autoriai, kaip ir paprasčiausi jų rasės broliai, turi važinėti tik negrams skiriamuose vagonuose.

Tai tokios yra tūlos mūsų problemos. Kaip jūs, kaip rašytojai, galėtumėte pagelbėti mums šias mūsų problemas išrišti? Mano problemas, jūsų problemas. Ir tai nėra reikalas mano arba jūsų. Tai yra bendras mūsų visų reikalas. Mes visi esame amerikoniai. Mes norime sukurti amerikonišką „sapną“—geresnę ir demokratiškesnę Ameriką. Aš negaliu to padaryti be jūsų. Jūs negalite to padaryti, jeigu jūs nesiskaitysite su manim (tai yra, su negrais). Tad ar galime mes maršuoti sykiu?

Bet gal žodis „maršuoti“ yra netinkamas žodis. Tas žodis tuojau primena kareivius ir armijas. Tad ar mes negalėtume susieiti į daiktą ir galvoti ir planuoti ateities Ameriką bendrai? O paskui sukurti ją mūsų rankomis? Sukurti tokią Ameriką, kur net ir negras rašytojas, jeigu jis yra geras rašytojas, galėtų pasidaryti pragyvenimą. Ir kur būdamas negru, jis neturėtų būti antraeilis amerikonas.

Mes nenorime antraeilų amerikonų. Mes nenorime silpnos ir neištobulintos demokratijos. Mes nenorime, kad bet kuri mūsų šalies žmonių dalis gyventų varge, alkyje ir baimėje. Mes norime Amerikos, kuri būtų Amerika tikrai visiems. Padarykime ją tokia!

ŠEIMOS SANTYKIAI ŠIŲ DIENŲ LIETUVOJ

Caro Paliktieji Įstatymai Griauna Šeimą, Platina
Ištvirkimą ir Trukdo Krašto Abelnam Kultūrėjimui

O. BREIVĖ.

DAŽNAI žmonės ginčijasi, kuri šalis yra mažiau ir kuri daugiau kultūringa. Savo teigimams paremti visi jieško patikimų įrodymų. Vieni kultūringumą matuoja žmonių raštingumu: juo daugiau raštingų, juo mažiau beraščių, tuo šalis kultūringesnė. Raštingose šalyse išeina daugiau knygų, daugiau laikraščių. Kiti kultūringumo matu laiko tarpusavį žmonių sugyvenimą. Kur mažiau atsitinka žmogžudysčių, vagysčių, muštynių, įvairių nesąžiningumų—ten žmonės kultūringesni. O vienas nekvailas ekonomistas tvirtino, jog toji šalis yra kultūringesnė, kuri daugiau muilo suvartoja, atseit, ten kultūros daugiau, kur švariau žmonės gyvena.

Apie šalies kultūrą geriausiai spręsti visus šituos argumentus sudėjus krūvon, nes jie viens kitam neprieštarauja, o tik kits kitą papildo. Šeimos santykiai taip pat gali tarnauti šalies kultūringumo rodykliu. Žmonių tarpusavius santykius dabar tvarko valstybė, leisdamą ir vykdydamą įstatymus. Iš tų įstatymų irgi būtų galima daug ką sužinoti apie šalies kultūrą. Europoje buvo tik dvi valstybės, kurios turėjo vienodus šeimų tvarkymo įstatymus. Lietuva ir Albanija buvo tos valstybės. Kadangi Albanijos Europos valstybių tarpe nebėra, tai Lietuva pasiliko vienintėlė. Ją kaip senieną reiktų atgabenti į kurį nors Amerikos muziejų.

Lietuvių rašytoja Lazdynų Pelėda savo vedybas yra taip aprašiusi:

“Iš pirmojo vakaro griuvo visa, kada vestuvių svečiams sėdant už stalo—įsigriovė į kambarį moteriškė sodietė nėsčia ir trimis mažais vaikučiais vedina... Tai buvo bažnyčios nepripažinta, betgi mano vyro žmona ir jojo vaikai, kurie tuo laiku, kada mumis kunigas rišo, klebonijos kūtėje buvo uždaryti, kad nekliudytų...”

Jei koks kitatautis paskaitytų Lazdynų Pelėdos aprašymą, jis būtų visai teisingas išvadindamas Lietuvą barbarų kraštu. Tik pamanykite: valkata dvarininkas Pšibiliauskas su savo dvaro kumete sugyveno keturis vaikus, bet jo vaikai nesiskaitė jo vaikais ir toji kumetė, tų vaikų motina, nesiskaitė jo žmona, nes jiedu tuos vaikus sugyveno be bažnyčios palaiminimo!

Kad to nusususio šlėktos sugyventi vaikai ir

tikroji jo žmona netrukdytų parapijos klebonui surišti amžinos moterystės ryšiais nieko apie tai nežinančią Lazdynų Pelėdą su dvarininku Pšibiliausku, klebonas liepė uždaryti vaikus ir kumetę į klebonijos tvartą. O kai naujoji pora prie altoriaus bažnyčioje buvo surišta, tada jau viskas baigta; ką bažnyčia surišo, to niekas nebeatrėš. Lazdynų Pelėda turėjo vargti su tuo padauža ir skaitytis jo žmona visą amžių.

Dažnas, sužinojęs Lazdynų Pelėdos šeimyninio gyvenimo istoriją, lyg norėdamas savo šalį pateisinti ir tą gėdą nuplauti, sušunka:

—Tai buvo juk seniai, kada Rusijos caras dar valdė Lietuvą!

Dėja, Rusijoje caro nebėra, nebėra ten ir jo šeimos santykių įstatymo, bet caro palikta išmintis tebegalioja respublikoniškoje Lietuvoje. Civilinės metrikacijos nebuvo prie caro, nėra jos ir dabar. Lazdynų Pelėdos tragedija tebevyksta kasdien. Caro įstatymai tebesaugomi visu stropumu.

Lietuvoje negalima apsivesti be kunigo, popo arba rabino. Gali išgyvent su žmona visą amžių, gali turėti kapą vaikų, bet jeigu vesdamas nebuvai cerkvėj, bažnyčioj ar sinagogoj,—vaikai vadinsis ne vyro, o motinos pavarde, jie bus laikomi benkartais, jie neturės metrikų. Berniukams metrikai bus surašyti tik tada, kai jie turės eiti kariuomenėn tarnauti, nes Lietuvos įstatymai jaunuolius, nestojusius naujokų ėmimo komisijon, baudžia. Gi mergaitės taip ir paliks be metrikų. Caro palikti įstatymai pripažįsta tik tas vedybas teisėtomis, kurios atliktos su religinėmis apeigomis. Vadinas, tas Lietuvos pilietis, kuris netiki ir nenori prie altoriaus veidmainiauti, negali sukurti įstatymais apsaugomos šeimynos.

Tad tvirtinimas, jog Lietuvos įstatymai yra lygūs visiems piliečiams, yra tik pasaka neišmanėliams. Lietuva tampa keistenybių šalimi. Vaikai tų tėvų, kurie gyvena be kunigo, popo arba rabino šliubo, į jokias knygas neįrašyti, jie laikomi negimusiaisiais, o tokių “negimusių” Lietuvoje yra tūkstančiai. Vis dėlto gaila, kad italai užėmė Albaniją, Lietuva su savo caro paliktais įstatymais nebeteko vienintėlės savo draugės.

Mokyklose netikinčių tėvų vaikai priverstinai turi mokytis tikybos. Kiti juos gali pravardžiuoti, benkartais vadinti. Jie neturi teisių į tėvo nuosavybę. Jų motina laikoma paleistuvė, o ne jų tėvo žmona. O jeigu katalikų bažnyčioje paėmęs šliubą vyras nori pamesti savo žmoną ir vesti kitą, jam reikalinga tik viena ir labai paprasta ceremonija: jis atsisako katalikų tikybos, pasidaro mahometonu, israielitu, protestantu arba dar koku nors kitoku, gerai užmoka dvasininkui už naująją bažnyčios palaiminimą ir gyvena su nauja pačia kaip koks šventasis.

Tikintieji tvirtina, kad katalikų bažnyčia perskyrimų neduoda. Tiesa, bažnyčia perskyrimų neduoda, bet perskyrimą iš jos gauna kiekvienas, kas to nori ir kas turi pakankamai pinigų. Katalikų bažnyčia neteisėtomis jungtuvėmis pripažįsta tas vestuves, kurios buvo atliktos ne katalikų bažnyčioje. Tad jeigu kataliku būdamas vedeisi pas pastorių, pas rabiną ar pas popą, ateik pas katalikų kunigą ir kunigas tau duos naują šliubą, anos vedybos bus pripažintos neteisėtomis, netikromis. Yra įstatymai, kurie draudžia daugpatystę, bet kiek Lietuvoje yra visokių tikybų, tiek gali turėti žmonių arba vyrų, nes šeimos sudarymo ir išardymo reikalus sprendžia ne civiliniai įstatymai, ne teismai, o visokių tikėjimų kanonai, kurie savo lankstumu vieni kitus stengiasi konkuruoti.

Neturtingas žmogus, žinoma, persiskirt negalėsi, nes sauso, anot priežodžio, niekas neklauso, neturėsi iš ko už šliubą užmokėti ir dar "bažnyčios reikalams" paaukoti. Būtų gėda įrodinėti, kad Lietuvai reikalinga civilinė metrikacija, kad šeimos santykius turėtų prižiūrėti valstybės įstatymai, o ne visoki dvasininkai su savo prietaisais ir bizniais. Toks įrodinėjimas patiems lietuviams turėtų būti labai nemalonus. Ir be tolimesnių įrodinėjimų Lietuvos vyriausybė jau turėtų susiprasti ir Lietuvos nebelaikyti caro palikta seniena dėl pajuokos visai Europai.

Tautininkai išleido savo deklaraciją, pavadintą konstitucija. Toje konstitucijoje jau buvo pasakyta, kad netikintieji nebus verčiami šeimos sudarymo aktus atlikinėti pas dvasininkus, kad šeimos bus globojamos. Dėja, iki šiol kaip caras paliko, taip dar ir tebėra, nors nuo tos deklaracijos paskelbimo jau pusantų metų praėjo.

Keitėsi valdžia. Ministeriais pasidarė ir krikščionys demokratai ir valstiečiai liaudininkai, kunigas Krupavičius taip pat pasisakė sutinkąs, kad Lietuvoje būtų priimtas civilinės metrikacijos įstatymas. Nuo tų gražių paskelbimų ir vilčių baigiasi jau metai, o vis dar kaip caras

paliko, taip iki šiol ir tebėra. Mėgstama girtis, didžiulis pažanga, bet nuo caro išminties per dvidešimt su viršum metų dar neįstengta atsikratyti.

Kai kas spėlioja ir mano, kad žodis lietuvis bus kilęs iš žodžio—lėtas, negreitas. Su tokiu spėliojimu reikia sutikti, nes visos Lietuvos vyriausybės savo lėtumą tikrai yra įrodžiusios. Jau dvidešimt metų, kaip tvarkomi šeimos santykiai, dvidešimt metų kaip kuriamas kultūros fondas, dešimt metų kaip Lietuva elektrinama ir mūrinama, bet... kaip buvo, taip tebėra. Kiti pašonėj kultūrėje ir mes juos vejames, tik kai kiti šuoliais bėga, mes žengiam du žingsniu pirmyn ir vieną atgal. Toks jau, matyt, yra tautiškas lietuviškas būdas.

Mums gali atsakyti, kad civilinės metrikacijos įstatymą paruošti nėra lengva, kad du dešimtmečiai per trumpas laikas, kad reikia viską dirbti labai atyžiai ir išmintingai, bet mes juk prisimenam ir lietuviško greitumo rekordus. 1928 metais gegužės mėn. 15 dieną per vieną naktį buvo paruošta, priimta ir paskelbta visa Lietuvos konstitucija. Ir dabar seimas ir ministerių kabinetas įstatymus ir tų pačių įstatymų pakeitimus kepte kepa, bet tų, kurių mes laukiame, kurių laukia Lietuvos liaudis vis dar nėra ir nėra. Lietuva, matyt, vis dar nori būti vieninga Europoje ir tuomi išgarsėti, bet nei vienas lietuvis tuo išgarsėjimu nesidžiaugs.

Šis žemėlapis parodo Lietuvą su Vilniaus kraštu, Lenkiją po Vokietijos "globa" ir iš Lenkijos išvaduotus kraštus—Vakarinę Baltarusiją ir Vakarinę Ukrainą. Tie kraštai dabar prisijungę prie Sovietų Sąjungos.

Wm. Šekspyro Gyvenimas

V. T.

Didžiausias anglų, o ir viso pasaulio poetas William Šekspyras gimė gana siaurose sąlygose, augo dalinai kaip vargšiukas. Jo gyvenimo takai nebuvo visi rožėmis nukloti, nors vėliau Šekspyras ir turėjo kiek giedresnių dienų.

Šis rašinys yra daugiausiai skiriamas Šekspyro gyvenimui kaipo žmogaus; todėl nesinorėtų per-

Ar čia nėra atsakymas šiandieniniams išgamos fašistams, kurie pjudo savo neva "aukštesnes" tautas prieš kitas, kurias jie vadina "žemesnėmis"? Ar šičia Šekspyras neatsako ir kvailiojantiems aristokratam, "didžiūnam," kurie giriiasi būk tai "mėlynu" krauju prieš prastuomenės (ir lygiai visos žmonijos) raudonąjį kraują?

* * *

Genijus poetas Wm. Šekspyras gimė iš tariamų "žemosios" klasės, ir savo jaunystę praleido su "paprastais" žmonėmis. Tatai jam padėjo pažinti ir įvertinti žmones kaipo tokius.

Jo tėvas Johnas Šekspyras buvo kilęs iš ūkininkų. Johnas, jaunuolis būdamas, atvyko į Stratfordo miestelį, Anglijoje, ir įsisteigė krautuvėlę. Bet jis tuom nesididžiudavo. Kai biznesis nesisekdavo, jis griebdavosi bet kokio darbo, kad dasidirbt įplaukų pragyvent.

Poeto Šekspyro tėvui iš pradžių neblogai sekėsi; ir 1557 metais jis buvo išrinktas miestelio tarybon. Paskui jis susivedė su Mary Arden'aite, ūkininko dukteria, ir po 11 metų tapo Stratfordo vaitu, nors yra abejojama, ar jis mokėjo rašyti.

Williamo Šekspyro motina tikrai nepažino rašto, bet ji turėjo proto gabumų ir buvo gero, žmoniško būdo; ir jos sūnus poetas, kaip matome iš jo kūrinių "Coriolanus," giliausiai ją gerbė ir mylėjo, o po jos mirties giliai liūdėjo, kad neteko "kilniausios motinos visam pasaulij."

Poetas Wm. Šekspyras gimė 1564 metais balandžio 22 ar 23 d. Parapijos metrikai rodo, kad jis buvo pakrikštytas 26 d. to mėnesio. Jis buvo pirmas sūnus, po dviejų seserų.

Tuo tarpu tėvas jau pradėjo biednėti. Jo laimei, miestelyje buvo mokykla, kur nereikėjo mokėti už vaikų mokslą. Mokyklos kursas siekė nuo A-B-C iki truputį aukščiau negu paprasta pradinė mokykla.

Šekspyro Mokslas

Būsimas poetas pradėjo ją lankyti, turėdamas 7 ar 8 metus amžiaus. Prie paprastų anglų kalboje dalykų, ten buvo kiek mokinama ir lotynų kalbos. Mokslas buvo paviršutinis, ir gabiam Šekspyrui lengva buvo pereiti iš skyriaus į skyrių. Jis, be kitko, ten perstudijavo Lyly'o "Lotynų Gramatiką" ir tulus vadovėlius šnekamosios

WM. SHAKESPEARE
(1564—1616 m.)

daug nutolti nuo temos. Bet, iš antros pusės, veržiasi galvon klausimas: Kodėl pasaulis taip išsūnino, įbrolino, o gal net itėvino Šekspyrą kaipo saviškį, kaipo narį-poetą visos žmonijos šeimoms?

Šį klausimą atsako pats Wm. Šekspyras, kai savo veikale "Viskas Gerai, Kas Baigiasi Gerai" jis rašo:

"Keista man,
jog kraujas skirtingų žmonių,—
sumaišius jį sykiu,—vienas
nesiskiria nuo kito nei šilima, nei svoriu,
nei spalva, o tuo tarpu jisai
žmonių akyse yra pilnas skirtumų."

lotynų kalbos, kaip kad "Sententiae Pueriles" (sakiniai vaikams); bet toliau nedaug nuėjo. Tulose Šekspyro dramose ir komedijose paduodami lotyniški sakiniai visi yra imti tik iš dviejų minimų vadovėlių.

Taigi Šekspyro bendralaikis rašytojas Ben Jonson turėjo pagrindo pastebėti, kad "Šekspyras mažai moka lotyniškai ir dar mažiau graikiškai."

Toliau Šekspyras pats per save Londone pramoko kiek francūziškai ir itališkai, bet šias kalbas tik silpnai ir paviršutiniai tepažino.

"Tai buvo laimingas Šekspyrai dalykas, kad vis didėjantis jo tėvo biednėjimas anksti ištraukė jį iš mokyklos ir privertė jį susidurti su gyvenimu," sako Frank Harris, Šekspyro žinovas.

Berniuku būdamas, Šekspyras turėjo dirbt tėvo krautuvėj kaip mėsos pjaustytojas. Jis sakydavęs juokingai-dramatiškas kalbas su aktoriškais nudavimais prie papjauto veršiuko.

Šekspyras apleido mokyklą būdamas apie 13-ko metų amžiaus ir, suprantama, dirbo pas tėvą, kas buvo liepiama.

1586 m. tėvas jau tiek nubiednėjo, jog vienas jam skolinęs pinigų pilietis pranešė teismui, kad John Šekspyras nieko neturi, ką galima būtų iš jo už skolas atimti.

Sūnui buvo taip pat nekoks gyvenimas, ir Stratfordo miestelyj nesimatė vilties. Tuo tarpu gi sūnus Williamas stūmė dieną po dienos, "trankėsi" su vietiniais vaikinukais; o jie, be kitko, pavogdavę ir briedį iš pono Thomo Lucy parko. Už tai p. Lucy patraukė Wm. Šekspyra tieson. O Šekspyras atsimokėdamas parašė pašaiPOS eiles ir prilipdė prie to pono parko vartų. Jose ve kaip jaunuolis Šekspyras "maliavoja" tą savo persekiotoją:

"Seimo atstovas, taikos teisėjas, namie baidyklė, Londone asilas. Jeigu utėlė yra "lucy," kaip tuli žmonės ją netikrai vadina, tai (p.) Lucy yra utėlė."

Bebendraudamas su tokiais draugais, jaunuolis Šekspyras, žinoma, ir patvirko, jeigu taip galima būtų sakyti. Nes tai buvo abelnai palaidi, grubūs, šiurkščių papročių laikai. Tad Stratfordo miestelyje Šekspyrai ir mažai tebuvo geresnių elgimosi pavyzdžių.

Jo šeimyniškas gyvenimas

Sulaukus 18 metų amžiaus, Šekspyras "apgaavo" turtingo kaimyno farmerio Hathaway dukterį Annę—jinai tapo neščia. Ji buvo 8 metais vyresnė už Šekspyra. Jis apie vedybas su ja nemanė, ir išsiėmė leidimą vest kitą, jam patinka-

mą merginą Annę Whately. Bet farmeris Hathaway pasiuntė du savo draugus; tie sustabdė leidimą, pagriebė Šekspyrai už sprando ir privertė apsivest su Anne Hathaway. Už 6 mėnesių po to jinai jau ir apdovanojo Šekspyra dukrele Susanna...

Tuo būdu Šekspyras, anot patarlės, "iš lėto apsisėdė, o greitai gailėjosi."

Bet tokie nuotikiai buvo paprastas dalykas visuomenėje, kurioje Šekspyras brendo iš jaunuolio į vyrą.

O vis dėlto paskui Šekspyrai atrodė tokia "jaunystė durnystė." Jis tatai pasako lūpomis piemens, kuris randa pamestą kūdikį, mergaitę Perditą (The Winter's Tale, žiemos Pasakoj):

"Aš norėčiau, kad visai nebūtų amžiaus tarp 10 ir 23 metų arba kad jaunuolis visą tą laiką tik miegotų. Nes tuo tarpu nieko nėra,—tik užtaisinėjimas merginom vaikų, darymas žalos senesniems žmonėms, vogimas, muštinės. Ei, klausykite! Ar rastumėte, kad kas kitas šitokiame ore medžiotų, kaip tik šie verdančių smagenų vyrukai 19-ko ir 23-jų metų?"

Savo vedybas Šekspyras apgailestauja ir keliuose veikaluose, ypač "Klaidų Komedijoje" (The Comedy of Errors). Čia jis perstato savo pačią, kaip kerštingą pavydininę, karčią koliotoją, rėkiančią ant vyro už mažmožius.

Po pirmos, "peranksti" gimusios mergaitės, Šekspyras 1585 metais susilaukė dvynukų, sūnaus ir antros dukters. Jis tada buvo 21 metų jaunuolis—be pinigų, be profesijos, apsunkintas trimis kūdikiais ir "nesukalbamo" būdo žmona.

Palikdamas šeimyną, vyksta tad jis į Londoną laimės jieškot, ir per 8 ar 9 metus visai nesugrįžta į Stratford miestelį; o paskui ir sugrįždamas, matyt, neturi artimų meiliškų reikalų su savo moteria. Nes po trijų pirmųjų, Šekspyras daugiau jau neturi kūdikių. O Šekspyras buvo vaikučių mylėtojas.

Nežiūrint, kaip gerbtum Šekspyra, sunku nusi-kratyt išpūdžio, kad jis perdaug paneigė savo žmoną, ir net mirdamas užrašė jai tik "antrąją geriausią lovą."

Bet žmonės, kurie pažino Šekspyra, liūdiuja, kad jis buvo garbingo, žmoniško būdo. Kritiškasis Šekspyro bendralaikis poetas Ben Jonson rašo, jog Šekspyras "buvo tikrai teisingas ir turėjo atvirą, draugišką būdą." Šias Šekspyro savybes matome ir jo kūriniuose.

Kaip tad išaiškinti tokį šaltą Šekspyro apsiėjimą su savo žmona?

Leiskime, kad jinai nemylėjo jo, o jis—jos. Bet, turint mintyje kilnų Šekspyro būdą, sunku

įsivaizduot, kad jis būtų užmiršęs gerąsias jos ypatybes kaipo žmogaus. O jokiam Šekspyro rašte nėra nė žodžio, kad jis būtų matęs tokių ypatybių pas savo žmoną.

Turbūt, jūdvių keliai ir supratimai buvo per daug vieni kitiems priešingi.

Nesutaikomus priešingumus su savo žmona Šekspyras, pasak tūlų kritikų, nusinešė net į savo kapą. Eilėraštyje, kurį jis parašė savo antkapei, Šekspyras su užkeikimais įsako niekam nejudint jo kaulų. Tai, girdi, buvęs jo persergėjimas nelaidot jo moteries tame pačiame kape!

Daugiau Apie Gyvenimą

Ką veikė Šekspyras pirm išvykstant į Londoną? Vienas padavimas sako, kad jis tūlą laiką mokytojavo; kitas—kad tarnavęs kaip advokato raštininkas, ir taip išmokęs advokatiškų frazių, kurias randame jo raštuose. Bet šiems padavimams trūksta patvirtinimų. O advokatiškų išsireiškimų ir argumentų jis kitaip išmoko. Tada, karalės Elzbietos laikais, buvo pavojinga kalbėti apie politiką ir ką nors šnektelėti prieš valdžią; todėl pasišvietę žmonės dažniausiai kalbėdavosi apie teises ir kitus „abelnus“ dalykus.

Kai kas teigia, kad p. Th. Lucy'o persekiojimais išviję Šekspyra iš Stratfordo į Londoną. Kiti sako, kad jis apleidęs gimtinį miestelį dėl nesutarimo su savo moteria. Tačiau, reikėtų pridurti trečią priežastį—geniališkam jaunuoliui buvo persiaura ir pertrošku tame miestelyje. Vienu ar kitu būdu jam buvo jau atsidariusios akis į platesnį pasaulį.

Londonė gi jis turėjo pradėti nuo pat apačios. Laikydavo ponų arklius prie teatrų; tarnavo kaip pasiuntinys. Laikui beinant, Šekspyras arčiau susipažino su aktoriais bei teatrų patronais; gavo progą ant pagrindų pasirodyti, kaip laikinis, ekstrinis aktorius kokiose mažesnėse rolėse; paskui buvo priimtas į vieną aktorių kompaniją, iš pradžių labai žemoj ir prastai apmokamoj rolėj. Bet greitai pasirodė jo gabumai ir jis pakilo kaip aktorius. Čia jis gavo taisyti ir rankraštinius scenos veikalus, kitų parašytus. O Šekspyro daromi taisymai buvo sėkmingi pagerinimai. Pradėjo tad ir pats teatrinius kūrinius rašyti. Iš pradžių pora jų buvo ne aukštos rūšies, kaip kad „Venus ir Adonis.“ Bet Šekspyras smarkiai studijavo istoriją, dramai tinkamą medžiagą, uoliai diskutavo su kitais aktoriais ir

rašytojais įvairius klausimus literatūros, filosofijos ir gyvenimo;—ir sparčiai progresavo.

Kaip Šekspyras Atrodė Londone?

Aubrey rašo, kad jis buvo „gražus vyras, labai draugiškas ir turįs labai greitą ir sklandų protinį sumetimą.“

Iš Šekspyro paminklo Stratfordo bažnyčioj matyti, kad jis turėjo dailų veidą, nepaprastai aukštą kaktą, rusvas akis; ir sakoma, kad buvęs vidutinio ūgio. Yra nurodymų, kad jis buvo nestiprios sveikatos ir mažai tegalėdavo gerti užeigose, bediskusuojant su draugais. Iš poros jo dramų (Henry IV ir H. V.) matome, kad jis kentėjo nuo nemigės.

Jis buvo labai jautrių nervų; lengvai susijaudindavo, bet mokėdavo susivaldyti. Nepaprastai veiklus jo protas, neatlaidus darbštumas ir nervų jautrumas turėjo kenkti jo sveikatai ir trumpinti amžių.

Didmiesčio Gyvenimo Verpete

Londonė tada virė šiurkštus ir veiklus gyvenimas. Anglai pradėjo interesuotis atrastąja Amerika. Jų Drake buvo jau apiplaukęs apie pasaulį. Viltys platėjo, o papročiai buvo rupūs. Paprastoj sueigoj žodis vedė prie kumščio; susikirtimai neretai baigdavosi kardų, peiliu ir mirčia.

Aktoriai buvo laikomi atmatomis, beveik kriminalistais. Ben Jonson, stambus dramatinis poetas, per girtus vaidus, užmušė du ar tris žmones. Gabiausias pirm Šekspyro kūrėjas scenos veikalo, Chr. Marlowe buvo užmuštas susikirtime smuklėje.

Bet Šekspyras, kas liečia tokius dalykus, buvo lėtas, o Anglijoje tada buvo labai aukštai statomas fizinis smarkumas.

Jis buvo prastuolių kilmės ir neturėjo universiteto mokslo diplomo; todėl vėl kentėjo panieką aristokratų ir mokytojų. Bet ta panieka jam gerai tarnavo: jis buvo priverstas giliau kasti į knygas ir „gerinti savo protą,“ kaip pats išsireiškia.

Sueigose ir diskusijose su tokio sluoksnio žmonėmis, „kaip jis pats,“ Šekspyras nutėmėdavo ir tipus-charakterius savo dramom ir komedijom (pav., juokingajam Falstaffui ir jo bičiuliams).

Kaip šiandien stebėtusi Šekspyras, tada niekintas kaip „nemokša,“ jeigu galėtų žinoti, kad dabar universitetai už gerą išstudijavimą visų jo veikalo dalina diplomus literatūros daktarų!

* * *

Keturių-penkių metų Londone užteko Šekspyrui, kad užimtų priekinę vietą tarp tuometinių

rašytojų sceniškų veikalų, arba bent tarp jų perdirbinėtojų. Mokytas dramų rašytojas Robert Green, apimtas pavydo, todėl piktai atakuoja Šekspyrą savame leidinyje "Groatsworth of Wit":

"Yra prasišokėlis Varnas, pasirėdęs mūsų plunksnomis; ir su savo tigriška širdžia, įvyniota į aktorius kailį, jis mano, kad galės pliekti baltomis eilėmis (blank verse), kaip kad geriausi iš mūsų, o pats būdamas visiškai nežinėliu, visų darbų joneliu, jis mano, būk esąs vienintelis Šekscenas (scenos drebintojas) šalyje."

Green, toliau, išvadina Šekspyrą "bezdžione," svetimų veikalų pamėgdžiotojum, ir pataria kitiems rašytojams daugiau nerodyt Šekspyrui, ką jie naujo parašys.

Čia dalykas dalinai tame, jog Šekspyras, kaip ir kiti didieji artistai dvasinio atgimimo-Renesanso (pav., geniališki piešėjai Leonardo da Vinci ir Michaelangelo), dažnai savo kūriniais naudojo senąsias temas—aristokratinės, senoviskai-pasakiškos ir viduramžinės. Bet senąsias temas jie taip apdirbo, kad jomis išreiškė humanistiškai-žmogiškai-revoliucines idejas.

Šekspyro dramose dažniausiai matome buvusius feodalus ponus, karalaičius, kunigaikščius, karininkus. Kodėl? Viena, todėl, kad jis buvo teatrininkas, o teatrus lankanti publika buvo pripratus prie panašių temų su aukštąja bajorija ir buržuazija;—bet tas senąsias statines Šekspyras pripylė naujo vyno. Antra, jis vengė išdygusių smulkiųjų buržujų siaurumo, kuriuom buvo žinomi nauji religiniai fanatikai, "pedlioriai" puritonai.

Senųjų temų perdirbinėjimas pas Šekspyrą buvo drąsus. Tariant Engelson žodžiais, jis "nebijėjo nusideginti nagus" (kaip kad Erasmus).

Didžioji dauguma didikų, aristokratų, turčių visuomet būna užsimerkėliai, savanaudžiai, kurie spjauja ant visuomenės ir tikrųjų josios genijų. Bet pasitaiko vienas kitas ir iš tų "aukštųjų" tarpo, kad mato toliau savo nosies arba pilvo. Tarp tokių, pažangesnių didikų buvo lordas Southampton, kuris susidraugavo su Šekspyru. Jam Southamptonas leido naudotis turtiną savo knygynu. Southamptonas padovanojo Šekspyrui ir geroką sumą pinigų, kad Šekspyras galėjo nusipirkt stambiają dalį Globe teatro šerų. Lordą Southamptoną suartino su Šekspyru dalinai ir tas faktas, kad abudu buvo šalti linkui religijos, ir Southamptonas buvo dažnai piniginiai baudžiamas už nėjimą į episkopų bažnyčios pamaldas sekmadieniais.

Tuo laikotarpiu gyvenimas Šekspyrui pagerėjo. Bet jis nebuvo toks apsukrus ir taupus biz-

nierius, kaip pasakoja dauguma jo gyvenimo aprašinėtojų. Jie gardžiuojasi, kad toks didelis rašytojas, bet sykiu buvęs pelnininkas. Tuomi jie parodo pasigerėjimą Šekspyru ne tiek kaip poetu, bet kur kas daugiau kaip apsukriu biznieriū. Bet šitaip perstatydami Šekspyrą, jie rodo jį kreivame veidrodyje. Nes tikrumoje Šekspyras buvo "plataus būdo," išlaidus, ne šykštuolis. Dvasiniai, kūrybos reikalai, poeto pašaukimas, mokslo ir laisvų idejų pažanga Šekspyrui rūpėjo nepalygint labiau, negu "dėt dolerį prie dolerio." Tai jis ir mirdamas nepaliko kažin kokių turtų, nežiūrint nusidėvėjusių biografų pasakojimų, būk jis miręs "labai turtingas džentelmanas." Nes dabar jau įrodyta, jog Šekspyras, priskaitant ir iš lordo Southamptono gautąsias dovanas, paliko mirdamas ne daugiau turto, kaip kad per vienus metus jam įplaukdavo pajamų iš savo teatro ir veikalų.

Viena Kvailybė

Panieka, kaip prastuoliui, tačiau, per daug įgriso Šekspyrui, ir jis sumanė išgaut bajoro titulą, ir pradėt būt "džentelmanu." Tas jam pavyko su pagalba jo asmenišką draugo lordo Southamptono ir jo bičiulio grafo Essex. Tačiau Šekspyras turėjo vargo įrodyt, būk jo tėvas buvęs "stambus žmogus" ir vedęs "kilnią moterį."

Antra vertus, Šekspyras niekur neniekina paprastų žmonių. Jis jiems prijaucia ir tik apgailėstauja jų politinį nesupratimą, stoką pastovumo ir pasidavimą demagogams. Jeigu iš tūlų aristokratų lūpų Šekspyro kūrinuose plaukia panieka prastuomenei, tai to reikalavo atvaizdavimas tų ponų supuvusio nusistatymo. O pamatinis Šekspyro meno principas buvo naturaliai ir, iš pažiūros, daiktiškai, "bepusiškai" perstatyt dramų veikėjus, nors galutinai jie turės būt sumušti, paneigti ar pasmerkti.

Su lordo Southamptono dovanų pagalba, jis atmokėjo savo tėvo skolas ir apgyvendino savo mylimą motiną geriausiuose namuose Stratforde; ir pats Šekspyras jau galėjo laisviau ir lengviau ekonominiai gyventi.

Be to, jis buvo jau įsigijęs būrius draugų Londone, net karalės palocių. Jo aukštieji draugai Essex ir Southampton atkreipė karalės Elzbiotos dėmesį į Šekspyrą; jinai gyrė jo "Falstaffą" ir ragino daugiau "falstaffiškai" rašyti.

Gyvenimo Smūgiai ir Mirtis

Čia jau prasidėjo skaudūs asmeniškai smūgiai Šekspyrui. Mirė jo mylimas sūnus Hamnet; ta-

po įkalintas jo draugas patronas lordas Southampton; karališkoji valdžia nužudė kitą jo „aukštą“ draugą Essexą kaip sukilėlį. Šekspyras buvo išimylėjęs tūlą Mrs. Fitton, bet ta gražuolė buvo palaidūnė ir suvylė Šekspyrą, kaip ir daugelį kitų.

Tie įvykiai blogai paveikė Šekspyro sveikatą ir silpnino jo kūrybą. Bet jis dar kartą atsigriebė ir visu genijaus spindėjimu pasirodė veikale „Tempest.“ Tai buvo Šekspyro atsisveikini-mo giesmė.

Turėdamas apie 47 metus amžiaus, Šekspyras buvo jau nuilsęs žmogus. Grįžta tad jis į gimtinį miestelį Stratfordą, pasirengęs ramiai ten užbaigt savo amžių.

Sugrįžus jam ten, įvyksta 1616 metais vedybos jo jautriai mylimos dukters idealizuojamos Judithos. Šekspyras dėl to pakviečia iš Londono į vedybas senuosius savo draugus, nors ir trukšmadarius smarkuolius, Ben Jonsoną ir Draytoną, bičiulius rašytojus. Su jais atgema Šekspyrui londoniškė praeitis; jis be galo džiaugiasi jais, kartu skęsdamas jausmingose svajonėse dėlei savo dukters laimės. Susijaudinęs, daugiau įsigeria,— o jis buvo menkas gėrikas; apserga ir miršta, būdamas tiksliai 52-jų metų amžiaus, per palygint trumpą laiką sukūręs daugiau aukščiausio literatūros meno veikalų negu kas kitas, parašęs 37 dramas, tragedijas ir komedijas, neskaitant puikiausių sonetų.

Tebėra Mokytojas

Daug kas pakitėjo nuo Šekspyro laikų. Daug ką mes žinome, ko net Šekspyras nežinojo. Jo kūrinių temos dažnai jau neatitinka mūsų laikam. Mūsų visuomeniškai idealai ir siekimai tūlais atžvilgiais yra nužengę trimis šimtais metų pirmyn. Bet anaipol ne visas Šekspyras yra nusenęs ir savo turiniu. O kas liečia patį rašytojo meną, tai jis ir šiandien gali mums tarnauti kaip tikras mokytojas.

Ne veltui ir didysis rusų rašytojas Maksim Gorki šitaip mokino sovietinius dramų rašytojus, „siųsdamas juos pas Šekspyrą.“

„Naujo pasaulio kūrėjas tai ir turi būt svarbiausiu didvyriu šiandieninėj dramoj. O kad galėtume didvyrį atvaizduoti tinkama jėga ir žodžio ryškumu, reikia mokytis rašyti dramas iš senųjų genijų-artistų šitokios literatūros, ir labiausiai reikia mokintis iš Šekspyro.“

(Sekančiame numeryje bus apibūdinta trečias, paskutinis Šekspyro kūrybos laikotarpis ir jo savybės kaip žodžio artisto.)

DIDIS POETAS-PATRIOTAS

Spalio mėnesį Sovietų Sąjungos spaudoje buvo plačiai atžymėta 125 metų sukaktis nuo gimimo poeto Mikalojaus Jurevičiaus Lermontovo. Maskvos „Pravda“ (spalio 14, 1939), ši didį rusų tautos poetą-patriotą apibūdina sekamai:

„Rusų literatūros istorijoje Lermontovo vardas stovi greta Puškino, abu kartu sudarą tartum kokią dvigalvę nacionalio poetinio genijaus viršunę, žvilgančią ir nepasiekiamą, kaip Elbruso viršūnė.“

„Puškino paveldėtojas Lermontovas per savo trumpą gyvenimą praturtino savo tėvynės literatūrą gražiausiais kūriniais, kuriuose tuolaikinės visuomenės gyvenimas rado žibantį atvaizdavimą ir kartų smerkimą; kuriuose pirmaeilų tos epochos žmonių mintys ir jausmai buvo išreikšti su nematyta jėga, ir juos išreiškė teisingiausio tų laikų žmogaus balsas. Savo trumpu, skaidriu išsiveržimu Lermontovo genijus nušvietė ateities gentkartėms tą baisų ir niurų rusų visuomenės gyvenime periodą, kuomet dekabristų judėjimas buvo jau sutriuškintas, o pabudinta Senato aikštėje šūviais pirmieviškoji mintis dar nebuvo susidėjus į Herceno obalsius. Lermontovas buvo vienuolikos metų vaiku, kuomet įvyko dekabristų sukilimas; jisai žuvo 1841 metais—prieš pat Hercenui pradendant savo literatūrinę veiklą. Paveldėdamas Puškiną, Lermontovas žinojo, prieš ką ir prieš kuriuos atkreipti savo degančios, stačios ir teisingos prigimties kerštą.“

„Puškino įpėdinis, Lermontovas karštai ir giliai mylėjo savo tėvynę, savo liaudį; jis klausėsi jos kalbos, jos stebuklingųjų dainų, kuriose skambėjo troškimas laisvės, atmintis apie buvusiąją liuosybę. Ir jam, prakilnam patriotui, mylėjusiam tėvynę „galingai, ugningai ir švelniai,“ buvo baisi, sloginanti ir gėdinga Nikalojaus Palkino Rusija. Lermontovas matė savąją samoderžavijos (patvaldybės) sutremptą šalį—„nepraustąją Rusiją, šalį vergų, šalį ponų“; jis žinojo tuštybę ir šlykštumą „ponų“ draugijos, ir jo kūrybą, jo siekinius vadovavo įžeisto patrioto jausmai—jausmai gėdos, skausmo ir pagiežos, kad „...drąsiai mesti jiems akysna geležinę dainą, sulietą tulžim ir kerštu.“

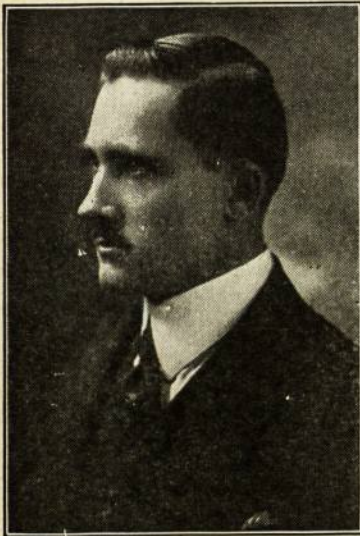

PERŽVALGA IR KRITIKA

Mūsų Tautos Budintojų Gyvenimas ir Darbai

"Lietuvių Tautinio Atbudimo Pionieriai," parašė Dr. A. Petrika, išleido Lietuvių Literatūros Draugija (ALDLD), 318 puslp., 1939 m.

Su išleidimu šios knygos Lietuvių Literatūros Draugija parašė dar vieną labai gražų savo turtingos istorijos puslapį. Ir Draugijai ir veikalo autoriui visa lietuvių tauta bus ilgai dėkin-

Dr. A. Petrika

ga. Ypač dabar, kai lietuvių tauta entuziastiškai pasiruošus kopiti į naujas savo kultūrinio progreso aukštumas, *"Lietuvių Tautinio Atbudimo Pionieriai"* puikiai atsako momentui. Joje lietuvių visuomenė ir Amerikoje ir Lietuvoje ras neįkainuojamos medžiagos apie tuos mūsų veikėjus, kurie nenuilstančiai žadino visą tautą prie kovos už savo tautinę ir kultūrinę laisvę.

Pirmam 1940 metų *"šviesos"* numeryje mes pasistengsime

mūsų skaitytojams duoti plačią, išsamią šio svarbaus Draugijos leidinio peržvalgą. Dėl vietos stokos ir kitų priežasčių į šį numerį nebesuspėjome. Šiuomi norime tik paraginti visus Draugijos narius ir visus tuos, kuriems *"Lietuvių Tautinio Atbudimo Pionieriai"* pateks į rankas, atsidėjusiai veikalą perskaityti. Kiekvienas knygoje ras ir labai svarbių istorinių informacijų ir stačiai neišsemiamą šaltinį paakstinimo atsida-vusiai ir nuoširdžiai dalyvauti visuose mūsų visuomeniniuose darbuose.

Ši Dr. Petrikos knyga jau susilaukė nemažai pastabų, rimtos kritikos ir šiltų pagyrimų įvairių srovių spaudoje Jungtinėse Valstijose ir Lietuvoje. Joje autorius apibudina gyvenimą ir kūrybą net septynių per-eito amžiaus pabaigos ir šio amžiaus pradžios laikotarpio Lietuvos rašytojų ir veikėjų. Jų vardus, be abejonės, mes beveik visi buvome girdėję ir pirmiau, bet su jų gyvenimo var-gais ir pastangomis pakelti Lie-tuvos liaudies tautinį susiprati-mą, apginti ir palaikyti lietuvių tautos kultūrą ir tradicijas, la-bai mažai kas iš mūsų buvome kiek nuodugniau susipažinę. Dr. V. Kudirka, P. Višinskis, Jonas Biliūnas, žemaitė—pami-nėjus tik kelius stambiausius to laikotarpio rašytojus-veikėjus—savo darbais pirmu kartu apsi-gyvens desėtkų tūkstančių Ame-rikos lietuvių galvose ir širdy-se. *"Lietuvių Tautinio Atbudi-mo Pionieriai"* padarys juos jiems savais.

Moterų Seimo Darbai

"Amerikos Lietuvių Moterų Seimo Darbai," 95 puslp., 15 centų, 1939 m.

Šių metų rugsėjo 7, 8 ir 9 dienomis Brooklyne įvyko Pir-mas Amerikos Lietuvių Moterų Seimas. Jį sudarė 127 delega-tės nuo 68 draugijų, iš kurių 35 buvo moterų draugijos, ki-tos šiaip bendros lietuvių orga-nizacijos.

Šita gražiai padaryta ir Ame-rikos Lietuvių Moterų Tarybos išleista knygelė apima visus seimo darbus. Joje randame abelną seimo apibudinimą ir jam padarytus pranešimus įvai-riais opiais klausimais. A. Jo-nikienė davė pranešimą apie Amerikos lietuvių moterų veika-lą, K. Petrikienė apie Ameri-kos moteris abelnai, Onutė Stel-mokaitė apie Amerikos lietuvių jaunimą, kompozitorė ir chorų mokytoja B. L. Šalinaitė apie meną ir Margareta Gudzinskai-tė apie motinystės ir šeimos problemas.

Knygelėje taipgi sudėtos sei-mo rezoliucijos, atskirų veikė-jų atvaizdai, viso seimo atvaiz-das, surašas delegačių ir daug kitokios svarbios medžiagos. Ši knygelė turi didžiulės istorinės svarbos. Ją su pamėgimu skai-tys ir Lietuvoj moterys, kurios norės susipažinti su savo sesu-čių troškimais ir veikla Jung-tinėse Valstijose.

"Amerikos Lietuvių Moterų Seimo Darbai" techniškai taip-gi labai gražiai paruošta. Tuo darbu rūpinosi K. Petrikienė, kuri ir pačiam seime, kartu su Jonikiene, Sasna, Sukackiene ir keliomis kitomis veikėjomis, vaidino pirmąjį vaidmenį.

Darbo Tragedija

The Grapes of Wrath, by John Steinbeck, Viking Press, pp. 619, \$2.75, 1939.

Šiuo tarpu Steinbecko knyga „*The Grapes of Wrath*” („Keršto Vynuogės”) yra geriausia parsiduodanti ir plačiausia besiskleidžianti knyga Amerikoje. Sakoma, jog jos jau išplatinta per tris šimtus tūkstančių kopijų. Knygynuose ją sunku gauti pasiskaityti. Viena, knygynai nelabai nori ją laikyti, antra—skaitytojų tiek daug, jog jei knygynas ir užlaiko keletą kopijų, tai toli gražu neapdengia visų norinčių ją skaityti.

O vakarinėse valstijose, ypač Californijoje, reakcinės klikos pagelba teismų ir administracinių patvarkymų uždraudinėja „Keršto Vynuogės” pardavinėti bei skaityklose laikyti.

Ši knyga padarė beveik tokio pat sąjudžio, kaip 1906 metais Upton Sinclairio veikalas „Raištas,” kuris atidengė darbininkų gyvenimo ir darbo sąlygas Chicagos skerdyklose.

„Keršto Vynuogės” irgi vaizduoja gyvenimą ir tragediją vidurvakarinių ir vakarinių valstijų iš vietos į vietą besikilnojančių arba „migruojančių” darbininkų, kurie gauna padirbėti tikrai tam tikrais sezonais, butent, kai užaina ėmimas nuo laukų daržovių, medvilnės bei fruktų. Ne tik literatūrinė, bet ir turininė veikalo vertybė labai didelė. Jo autorius John Steinbeck pasirodo tikru plunksnos meisteriu. Jo nupiešti vaizdai, jo sukurti charakteriai pasilieka skaitytojo galvoje neįšildilamai.

Ir, be abejonės, visų pirma todėl, kad veikalo tema labai aktuali. Ji atskleidžia uždangą nuo ekonominės situacijos, kurioje skęsta, tragingai grumiasi už palaikymą gyvybės keli milijonai žmonių ir kuri apima

keletą valstijų. Mes, pavyzdžiui, esame girdėję, jog šiame kelių metų krizio laikotarpyje šimtai tūkstančių darbo fermerių Mississippi, Missouri, Kansas, Oklahoma ir kitose valstijose neteko savo ūkių. Jų žemes šerifai pardavė iš varžytinių. Jos pateko bankams. Jos tapo sulietos į plačius laukus. Jas apdirbinėja samdyti darbininkai moderniškais mašinomis. Kur pirmiau keli šimtai fermerių arė, akėjo, sėjo ir pjovė, šiandien vienas padieninis darbininkas, gaudamas pus-trėčio ar tris dolerius į dieną, viską padaro.

Bet kur dingio ir dingsta tie fermeriai? Apie tai mes nežinodavome. Dabar gi su jų tragedija ir likimu mus supažindina „Keršto Vynuogių” autorius. Šitie fermeriai, su visomis savo šeimomis, kaip senovės nomadai, tūkstančiais, pavirtę migruojančiais, besikilnojančiais, sezoniniais darbininkais, iš vidurvakarinių valstijų traukia į vak. valstijas, į Californiją, išgarsėjusią gamtos vaizdais, nepaprastai maloniu klimatu ir daržovių ir vaisių ūkiu. Teigiama, jog tik į tą vieną valstiją yra suplaukę per du šimtus tūkstančių tokių bedalių.

Šios knygos autorius paima Joadsų šeimyną, gyvenusią Oklahoma valstijoje, netekusią savo žemelės ir atvykusią į Californiją. Šios vienos šeimos pavyzdžiu Steinbeck sukuria visos mūsų visuomenės dalies liūdno, tragingo, desperatiško likimo paveikslą. Dar daugiau, jis atidengia tas ekonomines spėkas, kurios tuos darbo žmones atplėšė nuo jų žemės ir pavertė beširdžių stambiųjų žemės savininkų ir bankų auka.

Pati stambiausia šio veikalo silpnybė bus bene tame, jog jis amžinai beviltiškas, nepataiso-

mai pesimistiškas. Joadsų šeima amžinai pražuvus, pražuvus, be mažiausios kibirkštėlės šviesos, be mažiausios vilties išsigelbėti ir visa ta gyvenimo bedugnėn nublokšta mūsų visuomenės dalis. „Keršto Vynuogių” autorius nei pats mato, nei tiems vargšams, nei abelnei visuomenei neparodo jokios išeities. Neprisotinamas kapitalas ryte ryja tuos milijonus žmonių ir praris juos be jokios perspektyvos jų išsigelbėjimui. Tamsa ir mirtis! Jei kuris ir bandė pakelti balsą arba ranką prieš tas brutališkas ekonomiškas spėkas, žuvo pastangoje ir žus visi, kurie panašiai bandys ir ateityje!

Veikalo užbaiga irgi labai keista, butent: Joadsų jauna duklė, savo jauno vyro apleista, lauke baisiai audrai siaučiant, pagimdo negyvą kūdikį vagone, kur šeima buvo apsigyvenus. Bet upei išsiliejęs iš krantų ir potviniu grumojant, vos tik atsipeikėjęs iš po gimdymo kančių, nelaiminga moteriukė, padedama tėvo ir dėdės, kartu su motina ir mažuoju broliuku ir mažąja sesute, patenka į daržinę. Ten ant šieno randa badu mirštantį senyvą žmogų. Jai pagailo šio žmogaus. Ji atsimeina, jog jos krūtys pilnos saldaus pieno. Ilgai nelaukdama ji baduolio galvą priglaudžia prie savęs ir savo krūtimis jį maitina. Čia ir užsibaigia „Keršto Vynuogės.”

Ką tai visa reiškia? Ką šituo vaizdu autorius norėjo arba bandė parodyti?

Keli šimtai tūkstančių amerikiečių „Keršto Vynuogės” jau perskaitė, dar daug kitų, be abejonės, jas skaitys. Veikiausia nei vienas jau skaičiusių nesigailėjo skaitęs, nors gal daugelis jų, kaip ir šių žodžių rašėjas, likos nepatenkinti autoriaus pesimizmu.

Lapė ir Jos Uodega

(Pagal liaudies pasakas)

Laputę peliaujant
 Šuneliai užklupo.
 Ji bėgo, kiek drūta,
 Ir vos tik paspruko.
 Šuneliai, supykę,
 Ant lapės tik lojo,
 O ji jau oloje
 Ramiai sau tįsojo.
 —Ką matėt akelės,
 Kai bėgom į olą?
 —Mes žvelgėm, kur šunes,
 Iš kur jie mus puola.
 —Ką darėt auselės,
 Kai bėgom iš gojaus?
 —Mes klausėm, ar nėra
 Didesnio pavojaus.
 —O tu gi nosele,
 Buvai prisirengus?
 —Aš uosčiau bebėgant,
 Kad kilpų išvengus.
 —Ką darėt kojelės,
 Kai šunes užėjo?
 —Mes bėgom, skubėjom,
 Net balos tiškėjo.
 —O tu, uodegėlė,
 Ką mislijai gero,
 Kai šunes įsiutę
 Užpylė mums garo?
 —Norėjau, kad šunes
 Tave sudraskytų,

Manęs, nabagėlės,
 Visai nekliudytų.

—Tai taip tu galvojai
 Paskui vilkdamosi?!
 Šunelių nasruose
 Kitaip tu galvosi!

—Ei, šunes, paimkit
 Bjaurybę! Įgriso!
 Ir uodegą savo
 Iš urvo iškišo.

Dėl lapės elgėsio
 Kerštingai nerimto,
 Įpykę šuneliai
 Abidvi užkrimto!
 Pranulis.

Rugsėjo 21, 1939.

Zuikio Testamentas

(Pagal liaudies pasakas)

Kartą zuikis
 Miežiuios ganės;
 Ir apsupo
 Jį medinčiai
 Su šunų gauja.

Zuikis kraipė
 Savo ūsus,
 Ir galvojo,
 Ir dūmojo,
 Kas čia reik daryt.

“Ar čia reikia
 Sprukt į mišką?
 Ar už ežios

Pasislėpti?
 Ar dalybas vest?”

Jis nusprendė
 Vest dalybas,
 Nes jau matė,
 Kad šį kartą
 Nėr progos pasprukt.

—Duokit kailį
 Odininkui,
 Mano plaukus
 Kepurninkui,
 Kojas bile kam.

—Galvą kurtams,
 Grobus varnai,
 Mėsą ponams,
 O širdelę
 Mano mylimai.

—Ponai kelkit
 Puotą savo;
 Jūsų triūbos
 Bus vargonai
 Mano šermenims.

Kurtai lojo,
 Triūbos grojo,
 Ponai mojo,
 Šauliai šovė,
 Tiško net ugnis!

Iš to triūkšmo
 Juokės viskas,
 Sveiką zuikį
 Slėpė miškas.
 “Nėr čia jojo, nėr!”

Pranulis.

Rugsėjo 21, 1939.

SIMANAS DAUKANTAS

(Tąsa nuo 17-to pusl.)

užrašų: “Atteiwī, miniek sav, jog czionai palaj-dotas Szymonas Davkontas pirmas isz tarp mo-kitu viru raszitojas senoves vejkalu Lietuvos, žemajtijos ir kitu naudingų knigelu. Jis par sava gyvenima it vargo pele be palaubos trusieje vienutinau žemajtiszkaiz rasziti delei naudos vien-tautiu. Gime 1793 m. Spalinio 28 d. Mirė 1864 m. Lapkritio 24 d. Isztark Vieszpatie! duok jam atilsi amžina. Palaidois ant je kapa isteigiau su antraszu užristi ta akmina Papiles Kleb. Waisz-willa.”

Keliolika metų atgal buvo pranešta, kad Lietu-voj ruošinama statyti Daukantui paminklus Pa-pilėje ir šiauliuose. Matėme laikraščiuos ir pa-

minklo projektą, pagamintą dailininko Vinco Grybo. Gali būt, kad tas pasimojimas jau ir įvykintas.

Spaudos Fondas pernai skelbė išleisiąs Simano Daukanto biografiją, bet ar jau išleido,—kol kas trūksta žinių.

LITERATūra:

- “Lietuviškieji raštai ir raštininkai,” J. Šliupas.
 “Ausra” 1885 m. Nr. 2 ir 3.
 “Stilistika,” M. Gustaitis.
 “Kultūra” 1924 m. No. 12, St. Būdas.
 Vilniaus Kalendorius 1914 m., S. Tėvelio straipsnis.
 “Kultūra” 1924 m. Nr. 4: “Pirmųjų rašytojų nuopel-nai mūsų tautos atgijime,” Pr. Baltiejuos.
 “Kultūra” 1924 m. Nr. 4, “Lietuvos Istorijos Bruože-lis,” M. B-ka.
 “Kultūra” 1924 m. Nr. 4, “Chronika.”
 “Vien. Lietuvninkų” 25 metų sukaktuvių jubiliejus.
 “Židinys” 1932 m. No. 5-6.

BAKTERIJOS: NAUDINGOS IR PAVOJINGOS

J. E. GUŽAS

BAKTERIJAI žmonės neduoda didelių simpatijų. Jos vardą mini su labai šalta siela. Jie mano, kad bakterijos, tai didžiausias priešas. Taip jų adresu ir svaidoma įvairūs paniekos perlai. Tūli įsivaizduoja, kad jei ne bakterijos, tai mes gyventume pasakiškai ilgai.

Klausant tokių anekdotų, noris pasverti, kiek tame tiesos. Kiek ši gyvybė yra žinoma, tokie daleidimai nėra be pagrindo. Bakterija studijavimui nelengvai duodas, o paskaitės vieną kitą straipsnelį daug neišmoksi. Prie tokių apystovų ir esti sunku orientuotis. Tačiau žiūrint iš mokslinio taškaregio, bakterijos nėra visos blėdingos, ligų perai. Šiandien jau suspėta įmatyti ir jų geras, naudingas puses. Tiksliesniam išaiškinimui, mes čia ir atžymėsime, kaip svarbų vaidmenį jos atlieka ekonominiame gyvenime; kaip liga gali apkrėsti; kaip jos yra svarbios industrijoje; kaip mūsų kūno barjerai veikia prieš bakterijų nuodus ir ar mes galėtume gyventi, jeigu bakterijų visai nebūtų?

Naudingos Bakterijos

Šių bakterijų yra nepaprastai daug, smagu žymėti, kelius kartus daugiau, negu blėdingų. Kad tinkamai įvertinus naudingų bakterijų rolę, tai trumpai keletą iš daugelio jų veiklos procesų paminėsime:

Maistas. — Maisto produktai gali būti pagadinti ar pataisyti. Tas priklauso, kokia bakterija maiste auga.

Bakterijos maitinasi labai įvairiu maistu, beveik kiekviena dalis gyvulio ar augmens patenkina jų reikalus. Tiesa, kai kurios jų reikalauja tam atitinkamos rūšies maisto, bet didžiuma jų gyvena labai daug maisto rūšių. Materiolas, kuriuomi jos maitinas, yra chemiškai pakeičiamas į skirtingą chemišką sudėtį. Toks išdavas—dekombinacija ar kombinacija—padaro naują maisto sudėtį, kuri neegzistavo pirmiau.

Tokia bakterijų ypatybė, spēka pagaminti chemiškų pakeitimų maiste, sulošia nepaprastai svarbų vaidmenį industrijoje. Na, imkime natūralų sūrį. Jei ne bakterijos, ar mes galėtume turėti rinkoje jo tiek daug įvairaus skonio ir pasirinkimo? Ne. Ačiu mokslui ir bakterijoms, kad mes šiandien turime šimtus rūšių sūrio su ypatingu kvapsniu, skoniu.

Tas pats, kas apie sūrį, galima pasakyti apie visą eilę maisto produktų, kaip tai: grietinę, sviestą, pieną, rūgščius kopūstus, girą, obuolinę ir kitus valgius bei gėrimus. Tai bakterijos padaras, kuri, it rūpestinga šeiminkė, visur dasilyti su savo "lipšniais piršteliais"—gamina, raugina sulig mūsų skonio, noro ir pasirinkimo įvairų maistą ir gėrimus.

Linai.—Daug iš mūsų esame buvę ant ūkės, tai gerai pamename, kad linus mirko vandenyje tam reikiamą laiką, o vėliau ant dirvos pakloja. Kam tą daro? Atsakymas aiškus—kad valaknos atsiūknų. Tačiau, kas yra to proceso pamatinis veiksnys? Tai irgi bakterija. Ji pamerktus linus pradeda naudoti sau maistui, didina savo šeimą, raugina ir taip lino valaknas-pluoštas atsicementuoja nuo taip vadinamo spalio. Rasa ar lietus paklotus linus ant dirvos ar pievos irgi atakuoja, kad į kelias savaites pluoštas lieka visai liuosas. Jei ne bakterija, tai nei su dantimis nenukrapštytum pluoštą nuo spalio. Jos ir čia negauna kredito už savo įdėtą triušą. Kodėl, visiems aišku—ūkininkas nelinkęs jįškoti pamatinės priežasties, kas tą ar kitą daro. Jis sužinojo nuo savo tėvo, jis ir savo vaikus išmokino "praktiškų" kelių eiti. Gyvenimo ratas ir sukas, kunkuliuoja paviršutiniu supratimu pasitenkinęs...

Tabakas.—Vienu iš šimtų procesų yra tabako išžiūros ir kvapsnio gerinimas, atitinkamos veislės bakterijas įgaunant į žemos rūšies tabako lapus. Pypkiai rūko ir džiaugiasi tabako skoniu, o nežino, kad ten jie degina, kepina milijonus bakterijų, ne vien lapus! Kodėl taip vadinamas brandinimas tabako lapų daroma? Visi žinome, kurie rūkome, kad tabakas ne visas išduoda tinkamą skonį. Tų faktų akyvaizdoje, tabako augintojai ima ir įleidžia bakterijas nuo geresnės tabako rūšies į prastą. Ten bakterijos augdamos "suraugina" tabaką taip, kad tokis tabakas vėliau esti tokio skonio, kuris pageidaujamas ir gerai apmokamas.

Mokslininkai ne tik sužinojo, kad žemėje yra bakterijų, bet ir pasvėrė, suskaitė, sumieravo, užvardino ir sugrupavo jas. Greaves surado, kad vienas gramas žemės turi 50,000,000 mikrobus. Į svarą eina 454 gramai, tai svare žemės bus 22,700,000,000 mikrobus!

Šie keli faktai apie naudingas bakterijas lai būna pagrindas, kad ne visos jų yra tokios baisios, ne visos yra nenaudėlės...

Blėdingos Bakterijos

Blėdingų bakterijų yra nedaug, lyginant su grandiozišku skaičiumi naudingų bakterijų—gal būt ne daugiau penkių dešimčių rūšių. Bet kadangi jos yra pridariusios tiek daug blogo žmonijai, tai jos be galo išsigarsinusios.

Cholera.—Manau, kad visi esame girdėję ir skaitę literatūroje apie šią ligą. Jos "namai" yra Indijoje, bet 1817 m. ji išėjo iš "motinos žemės" "pavandravoti" ir po platų svieta, į Europą ir kitur atkeliavo. Tokių netikėtų, nelauktų kelionių ji atliko keletą, bet apie kiekvieną apsilankymą atskirai nekalbėsime, imsimė įvykius apie 1892-1895 metus.

Epidemija, siautus Indijoje 1891 m., nusinešė 601,683 gyvastis. Sekančiais metais vėl pasikartoto Hardwar mieste, kada iš tolimų kraštų pilgrimai-maldininkai buvo susirinkę į atlaidus. Jiems išsiskirsčius, epidemija kartu iškeliavo ir į penkius, ar kiek vėliau, mėnesius iš Indijos pasiekė St. Petersburgą (dabartinį Leningradą), Vokietiją, Angliją, galiausiai ir Ameriką. Pasakiškai greit plėtės, kad nei viena pirmesnių nekeliauvo taip greit. Daleidžiama, kad moderniška transportacija suteikia aplinkybes greitam išsiplatinimui. Ji atsižymėjo kaip greitu ėjimu, taip ir žiaurumu. Išėjus Indiją, Europoje mirė 378,449 žmonės per 1892-rus metus. Mirimų buvo daug ir kitais metais, bet 1895 m. ji nusviro į savo "gimtinę," kur 1900 metais vėl supurtė Indiją pusėtinai drūčiai.

Vokietijoje daugiausiai ji atsižymėjo Hamburgo mieste, kur per tris mėnesius, 1892 m., buvę 16,956 susirgimai, iš kurių 8,605 mirtini. Miestas faktinai likęs kapinynu! Žmonės tūkstančiais išbėgioję, o likusieji bijojo ir gatvėj pasirodyti.

Vėliau patirta, kad tokių staigių ir skaitlingų susirgimų priežastimi buvo gėrimas nėsvaraus vandens iš Elbe upės, o ši eina pro Hamburgą. Kuomet gi Alton miesto vanduo buvo valomas, tai nei vienas nesusirgo cholera. Mat, Koch'as 1883 metais Egipte tyrinėjo choleros epidemiją ir surado choleros bakterijas ligoinių išmatose, o vėliau susekė jų šaltinių geria-

mo vandens tankose. Aišku, jam nesunku buvo nustatyti ligos priežastis Hamburgo mieste. Taip bakterijos yra paimamos į kūną su vandeniu ar maistu, kuris yra apkrėstas. Užterštas vanduo yra viena rimčiausių priežasčių; musės ir kiti vabalai gali atnešti bakterijas ant maisto.

Švara, bendra hygieną, atydus prižiūrėjimas geriamo vandens ir maisto yra svarbūs faktoriai išvengimui epidemijos. Taipgi čiepijimas yra praktikuojamas Indijoje ir duoda neblogus rezultatus. Beje, sykį sirgęs asmuo antrą kart neserga—išvysto atsparą.

Plague—Maras.—Ankstybesni rašėjai visas aštrias epidemijas vadindavo plėga. Dr. Rufus 90-117 metais žymi, kad ypatinga liga yra Libijoje, Egipte ir Syrijoje. Tačiau plėga atkeliavo į Romos imperiją šeštame šimtetyje ir tankiai pasikartoto Europoje, bet nebuvo taip žiauri, kaip ji pasirodė keturioliktame šimtetyje. Visą Europą supurtė, nusinešdama apie vieną ketvirtą dalį visų Europos gyventojų. Septyniolikto šimtmečio pradžioje ji pradėjo silpnėti ir su pradžia devyniolikto visai iš Europos išsikraustė į Aziją, Indiją,—likosi lokale epidemija.

Viena iš mirtingiausių buvo Londono didžioji plėga-epidemija 1664-1665 m., kuri, gal būt, buvo pirma šio miesto istorijoje, ir nusinešė 68,596 gyvastis. Londonas nebuvo išimtis, epidemija švaistėsi po visą Angliją ir ant kontinento. Skirtumas tame: Londono epidemija buvo labai staigi, it vilnis perėjo, atsiimdama didžiausį skaičių gyvasčių, o ant kontinento ėjo lėčiau ir ilgiau užsitęsė. Iš Anglijos išsinešdino į metus laiko, bet 1703 m. buvo vėl sugrįžus, vienok daugmeniškų susirgimų nepasikartoto.

Lietuvon irgi buvo atsidanginus 1704 metais, padarydama nemažai žalos. Kaip rekordai rodo, Prūsijoje ir Lietuvoje išmirė 283,000 žmonių.

Kaip matome, epidemija pakartotinai šlavė ir kankino visą platų "svieta," bet šiandien jos kaip ir nebėra.

Ačiu pažangai ir nenuilstančiam mokslo žmonių darbštumui, šiandien blėdingų bakterijų plėtimasis sulaukytas. Jei kur epidemija ir pasitaiko, tai lengvu būdu sulaukoma—ne reikia baimės kentėti, kaip seniau.

Mūsų Lietuva Šiandien ir Rytoj

(Taša nuo 3-čio pusl.)

piniausiai sutinka su geriausiais lietuvių tautos interesais. Lietuvos apsiniaukus padangė nusiblaivė. Jos ateitis daug tikresnė, daug šviesesnė. Visam jos gyvenimui bujoti perspektyvos labai puikios. Gaudama savo kaimynų galingą prietelišką Sovietų Sąjungą, Lietuva šimteriopai padidino galimybes prašalinimui savo ekonominių negalavimų. Londono ir Berlyno ekonominių suvaržymų retėžiai sutrupės. Lietuvos žemės ūkis, pramonė ir prekyba turės smarkiai pagyvėti. Jau yra pagyvėję. Lietuva atsistojo išvakarėse naujų ekonominių ir kultūrinių aukštumų.

Kas dar sunkiai slėgia kiekvieno nuoširdaus lietuvių dvasią, tai Lietuvos vidujiniai politiniai reikalai. Kalėjimuose tebekankinama šimtai geriausių Lietuvos sūnų ir dukterų anti-fašistų. Lietuvos liaudžiai tebėra nesugrąžintos civilės laisvės. O tų laisvių Lietuvos liaudis išsiilgus, ištroškus. Tų laisvių užgynimas trukdo pilnam tau-

tos apsievienijimui ir išismaginimui konstruktyviam darbui pilnai išnaudoti naujas, puikias galimybes visai tautai tuoju pakopty į niekados pirmiau negirdėtas jos kultūrinės ir socialinės aukštumas. Kai ir tas slogutis nusiris nuo lietuvių sielos, — o kad jis nusiris, tai netenka abejoti, — jis, pirmu sykiu pasijus tikrai laisvu ir laimingu.

Tautos Žudytojai

Dar tebegyvuojant Čechoslovakijos valstybei ir kalbant apie bendrą frontą jos apsaugojimui, Čechoslovakijos Agrarų Partijos vadai, paskui tapę premjeru, pareiškė:

“Geriau būti okupuotiem Hitlerio, negu apgintiems Vorošilovo,” nes, girdi, “Hitleris paliks man mano nuosavybę ir tuo būdu, blogiausiam atsitikime, aš pasitrauksiu iš politikos ir gyvensiu ant savo ūkės.”

Ir Hitleris Čechoslovakiją okupavo, nušluodamas jos nepriklausomybę. Beran ir kiti “tautos vadai” pastatė savo asmeniškų interesus prieš tautos interesus.

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF MARCH 3, 1933

of ŠVIESA, published quarterly at Brooklyn, N. Y., for October 1st, 1939.

State of New York
County of Kings

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid personally appeared D. M. Sholomskas, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Šviesa and that the following is to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid, publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 411, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publishers, editor, managing editor, and business manager are: Publisher American Lithuanian Workers Literary Assn., 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
Editor, Anthony Bimba, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Managing Editor, Anthony Bimba, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

Business Manager, D. M. Sholomskas, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of the stockholders owning of holding one per cent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company or other unincorporated concern, its name and addresses, as well as those of each individual member, must be given.) American Lithuanian Workers Literary Assn., 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y., President, Dr. J. J. Kaškiaučius, 530 Summer Ave., Newark, N. J., Secretary, D. M. Sholomskas, 46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y., Treasurer, O. Depsas, 62 Union Ave., Brooklyn, N. Y.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgagees, of other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list

of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also in cases where the stockholder or security holder appear upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

D. M. SHOLOMSKAS,

Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 23 day of September, 1939.

(Seal)

LILLIAN COLWELL,
Notary Public.

Clerks No. 434.
Reg. No. 1061.

(My commission expires March 30, 1941.)